

zveza za živali

Prostoživeče mačke in njihova oskrba

Priporočila za oskrbo prostoživečih domačih mačk in izvajanje »ujemi, steriliziraj, vrni« programov

Ljubljana, 2026

Avtorica:
Lina Debeljak

Soavtorica:
Maša Cerjak Kastelic

Fotografije:
Društvo za zaščito živali Novo mesto

Strokovna revizija:
Nacionalni center za dobrobit živali

Lektura:
Nejc Robida

Oblikovanje:
Polona Kopač,
Društvo za zaščito živali Ljubljana

Zveza nevladnih organizacij
za zaščito živali Slovenije
www.zvezazazivali.si
info@zvezazazivali.si

zveza
za
živali

Uvod 4

Na splošno o mačkah 5

Zgodovina mačk 6

Mačke in okolje 6

Kategorije mačk 6

Pristojnosti in dolžnosti 9

Skrbnik 9

Zavetišče 9

Društva oziroma nevladne organizacije 10

Oskrba prostoživečih mačk 11

Zakaj ravno TNR? 11

Kako začeti s programom TNR? 12

Izvajanje odlovov mačk 14

Kdaj izvajati odlove? 14

Mladiči 15

Samice z mladiči 15

Breje samice 16

Doslednost 16

Načrtovanje 16

Kako začeti odlov? 17

Sodelovanje 17

Prijava 18

Priprava na lov 18

Oprema 19

Socializirane mačke 23

Nesocializirane mačke 24

Vaba 26

Ni neulovljivih mačk 26

Higiena 27

Veterinarska oskrba 28

Sterilizacija in kastracija 28

Označitev 28

Infekcijska obolenja 29

Kužne bolezni 29

Kronične okužbe 30

Dermatofitoze 31

Paraziti 32

Drugi posegi 32

Celostna oskrba 32

Evtanazija 33

Okrevanje 34

TNR po sterilizaciji 35

Celostna oskrba 35

Okolje 36

Zavetje 36

Hrana 37

Evidence 38

Dodatne aktivnosti 39

Zaključek 40

Literatura in viri 41

Uvod

Ta priročnik predstavlja celovit pregled problematike prostoživečih mačk ter smernice za njihovo odgovorno in učinkovito oskrbo. Namenjen je zainteresirani javnosti, predvsem:

- nevladnim organizacijam na področju zaščite živali, ki se ukvarjajo s hišnimi živalmi in njihovimi člani ter prostovoljci,
- posameznikom, ki se nameravajo aktivno ukvarjati s pomočjo živalim,
- predstavnikom lokalne skupnosti in zaposlenim v občinskih upravah, ki pokrivajo področje zapuščenih živali,
- veterinarjem, ki sodelujejo z zavetišči, nevladnim organizacijam ali posameznikom, ki oskrbujejo zunanje mačke,
- zavetiščem za zapuščene živali in njihovim zaposlenim ter prostovoljcem.

Naš cilj je ponuditi praktična navodila za ravnanje na terenu in nasvete za dolgoročno učinkovite programe. Osrednji del dokumenta obravnava oskrbo prostoživečih mačk in predstavlja pristop trap-neuter-return oz. kratko pristop TNR (slov. ujemi, steriliziraj, vrni), ki velja za najučinkovitejšo etično metodo nadzora populacije. S sterilizacijo in kastracijo se preprečuje nadaljnje razmnoževanje, zmanjšuje širjenje bolezni in postopoma zmanjšuje število mačk v okolju. Opisani so tudi organizacijski, logistični in varnostni vidiki izvajanja programov TNR, pomen sodelovanja z lokalno skupnostjo in praktični koraki za uspešno izvajanje odlovov in veterinarske oskrbe. Posebna pozornost je namenjena razlagi odgovornosti različnih deležnikov: lastnikov oziroma skrbnikov živali, zavetišč, lokalnih skupnosti in nevladnih organizacij. Za oskrbo zapuščenih živali so po zakonu odgovorne občine prek zavetišč, medtem ko nevladne organizacije opravljajo podporno vlogo, ključno pa je predvsem sodelovanje med vsemi akterji.

Vsebino priročnika je revidiral in zanjo podal pozitivno oceno Nacionalni center za dobrobit živali, ki deluje v okviru Veterinarske fakultete Univerze v Ljubljani.

Fotografija 1: uvod

Na splošno o mačkah

Domača mačka (lat. Felis catus) je zver iz družine mačk, ki je anatomsko prilagojena lovu. Ima dolgo, gibko telo, hitre reflekse, ostre vpotegljive kremplje in zobe, prilagojene ubijanju manjšega plena. Mačke samotarsko lovijo in se prehranjujejo, na svojem teritoriju pa vzpostavijo kompleksno socialno hierarhijo. Pri tem uporabljajo oglašanje, telesno govorico in feromone.

Fotografija 2: ilustracija mačka, avtorica: Pšenica Kovačič

Imajo dobro razvit vid in so izrazito nočne živali, velike oči jim namreč omogočajo zaznavo svetlobe in globine tudi v temi. Pri orientaciji v temi pa jim pomagajo tudi dolgi, močno oživčeni brki (vibrise). Običajno so najbolj aktivne ponoči, nekje med 21. in 5. uro, se pa pri tem zelo prilagodijo ritmu svojega skrbnika. Imajo izjemno občutljiv voh in dobro razvit sluh. Slišijo dve oktavi višje tone kot ljudje, nizke tone pa zaznavajo slabše.

Mačji mladiči po kotitvi običajno tehtajo od 80 do 100 gramov in v prvih mesecih pridobijo približno 0,5 kg vsak mesec. Mladič pri dveh mesecih tako tehta nekje 1 kg, odrasle živali pa od 4 do 6 kilogramov, samci lahko tudi več. Nikogaršnje ali zanemarjene živali s slabo prehrano so lahko tudi manjše oziroma lažje. Zato ni nič nenavadnega, če je najdena mačka stara 4 ali 5 mesecev in ji ljudje zaradi majhnosti in podhranjenosti pripišejo nižjo starost.

Zgodovina mačk

Naše domače mačke izhajajo iz Afrike. V starodavnem Egiptu so se divje mačke (lat. Felis lybica lybica) začele zadrževati v bližini ljudi, saj so tam našle zanesljiv vir hrane, in sicer glodavce v shrambah žit. To je eden prvih primerov biološkega nadzora škodljivcev in prav zato so bile mačke v Egiptu tako cenjene.

Pozneje so jih feničanski trgovci, rimski vojaki in potujoči menihi razširili po Evropi in Aziji. V času kolonizacije so jih Evropejci ponovno uporabili kot lovce na glodavce. Tudi Kolumbova odprava naj bi imela na primer na ladji več mačk. Na Kitajskem so veljale za prinašalke sreče, na Japonskem pa so jim postavljali kipce za odganjanje škodljivcev. Z vzponom krščanstva so cerkvene oblasti skušale izkoreniniti poganska verovanja, zato so mačke začeli povezovati z nesrečo in čarovništvom.

Mačke in okolje

Meja med tem, ali so mačke namenoma udomačili ljudje ali so se udomačile same, je zabrisana. Domača evropska mačka torej nima nič skupnega z divjo oziroma gozdno evropsko mačko (lat. Felis silvestris). Gre za udomačeno vrsto, ki lahko brez oskrbe lastnika postane »divja« v smislu, da ne želi stika s človekom.

Izraz prostoživeča mačka je torej zavajajoč, saj v osnovi ne gre za prostoživečo, divjo vrsto in je tudi ne pokriva zakonodaja, ki ureja prostoživeče živalske vrste. Gre za udomačeno vrsto, izraz prostoživeče pa se je začel uporabljati za domače mačke, ki živijo prosto v okolju brez nadzora skrbnika.

Mačke so pri nas pravzaprav tujerodna vrsta, lahko bi jih razumeli celo za invazivno, saj ubijejo veliko število avtohtonih ptic in drugih živali. Ponekod v tujini jih tako že označujejo, saj so povzročile izumrtje določenih ptičjih vrst. Ker uravnavajo populacijo škodljivcev, so v skupnosti cenjene tudi pri tistih, ki jim niso najbolj naklonjeni.

Kategorije mačk

Pomembno je razlikovati med prostoživečimi in zunanjimi lastniškimi mačkami, čeprav so si v mnogih vidikih zelo podobne. Zato v ta namen raje mačke razdelimo glede na njihov bivalni prostor in stopnjo socializiranosti oziroma sposobnosti sobivanja s človekom.

Bistven podatek je, ali ima določena žival lastnika oziroma skrbnika ali ne. Trenutno veljavni Zakon o zaščiti živali[1] določa obveznost lastnikov, da zagotovijo označitev z mikročipom in registracijo mačke do 12. tedna starosti. Lastništvo mačke se torej dokazuje s čipom, vendar do 1. 1. 2027 poteka še prehodno obdobje. V teoriji bodo od leta 2027 naprej čipirane mačke lastniške, druge pa bodo dojete kot nikogaršnje. V praksi se bodo seveda tudi po tem obdobju še vedno pojavljale neoznačene lastniške in skrbniške mačke.

[1] 6.a člen ZZZiv-G, Uradni list RS, št. 60/25 z dne 5. 8. 2025

Lastniška oziroma skrbniška mačka je domača mačka, ki biva z ljudmi. Praviloma je relativno dobro socializirana, lahko je izključno notranja, notranja in zunanja ali samo zunanja.

Lastništvo se lahko spremeni, če:

- mačka pobegne, odtava z doma in se ne vrne oziroma je lastnik ne najde;
- lastnik mačko odda zavetišču ali odda (oz. proda) novemu lastniku;
- je mačka zapuščena (zanemarjena, lastnik ne skrbi več zanjo ali namerno odvržena na drugi lokaciji).

Fotografija 3: notranja hišna mačka

Hišna mačka je domača mačka, ki praviloma biva izključno v stanovanju oziroma v hiši skupaj s svojimi lastniki oziroma skrbniki. Nekatere imajo tudi nadzorovane izhode v zunanje okolje, na primer v zamreženem mačjaku ali s pomočjo povodca. Z vidika varnosti mačke je ta oblika bivanja najprimernejša. Pri tem je pomembno, da je prostor v stanovanju primerno opremljen in urejen tako, da mački omogoča dovolj gibanja (tudi v višino) in izražanje naravnega vedenja.

Hišna mačka s prostim zunanjim izhodom biva v stanovanju oziroma hiši in ima možnost prostega prehajanja v zunanje okolje. To ji omogoča dovolj gibanja in izražanje svojega naravnega vedenja hkrati z udobjem in varnostjo notranjega bivanja. Za te mačke je zelo pomembno, da so mikročipirane, čeprav je do konca leta 2026 še v veljavi prehodno obdobje.

Zunanja mačka je domača mačka, ki ima lastnika oziroma skrbnika, vendar biva predvsem v zunanjem okolju, brez vstopa v hišo. Zavetje si poišče pri domači hiši ali kje drugje v okolici, kjer se počuti varno, ali pa ji ga priskrbi lastnik. Ta ji praviloma zagotavlja hrano, ki ni vedno dovolj kakovostna ali količinsko ustrezna. Nekatere zunanje mačke prejmejo ustrezno veterinarsko oskrbo, druge ne. Na terenu se opaža veliko število teh živali, ki v veliki meri niso veterinarsko oskrbljene, iz njih pogosto izvirajo zapuščene, nikogaršnje in prostoživeče mačke.

Izgubljena mačka je domača mačka, ki ima lastnika oziroma skrbnika, vendar sama ne najde poti domov. Mačke se lahko izgubijo zaradi različnih okoliščin. V trenutku nepazljivosti na primer pobegnejo skozi odprta vrata ali okno stanovanja, pobegnejo med transportom (pogosto izpred veterinarskih ambulant) ali pa se izgubijo, ker jih skrbnik nima pod nadzorom. Mladički, ki bivajo zunaj, se lahko na primer skrijejo v podvozje avtomobila, ki se nato odpelje. Pri nekaterih mačkah je jasno razvidno, da so izgubljene (npr. tavajo po ulici in mijavkajo) ali pa se prestrašene izogibajo stiku s človekom. Posamezniki lahko take prestrašene mačke zamenjajo z zapuščenimi ali prostoživečimi, vendar se od njih bistveno razlikujejo po tem, da se v okolju ne znajdejo dobro.

Zapuščena mačka je po Zakonu o zaščiti živali najdena, oddana ali odvzeta hišna žival, razen prostoživeče živali (ZZZiv, 5. člen). Torej gre za domačo mačko, ki je imela ali ima lastnika oziroma skrbnika, ta pa je lahko znan ali ne. Izraz se praviloma uporablja za najdene živali. V to kategorijo lahko spadajo vsi tipi zgoraj naštetih mačk. Lahko gre na primer za izgubljeno mačko, za katero lastnik ni prijavil pobega pristojnemu zavetišču ali veterinarski organizaciji, ali pa za mačko, ki je bila namerno zapuščena.

Nikogaršnja mačka je domača mačka, ki je potomka izgubljene ali zapuščene mačke, katere lastnik praviloma ni (več) znan. Lahko je bolj ali manj socializirana, od stopnje socializiranosti in starosti pa je odvisno, kako bo obravnavana. Mladički in dobro socializirane živali so lahko sprejete v zavetišče in se jim išče nove domove, medtem ko bodo odrasle in slabo socializirane živali najverjetneje obravnavane kot prostoživeče, te bodo sterilizirane in vrnjene v okolje. Izraza nikogaršnja mačka slovenska zakonodaja sicer ne pozna, je pa zelo jasen, zato bo v nadaljevanju tega dokumenta večkrat uporabljen. Opažamo tudi, da sta v razpravah pogosto pomešana pojma nikogaršnja in prostoživeča mačka oziroma je meja med njima zabrisana.

Prostoživeča mačka je po zakonski definiciji (ZZZiv-G, 2. člen) domača mačka, ki živi v okolju neodvisno od človeka. V praksi z izrazom prostoživeča tako označujemo vse zunanje mačke, ki nimajo lastnika. Običajno so slabo socializirane in se izogibajo stiku z ljudmi, pogosto pa so navajene na osebo, ki jih hrani. V vsakem primeru so lahko odvisne od ljudi, in sicer neposredno, kadar nekdo skrbi zanje (to je še posebej značilno za kolonije po veterinarski oskrbi in vrnitvi v okolje) ali posredno, kadar so poleg lova odvisne tudi od antropogene hrane, na primer z brskanjem po smeteh in drugih ostankih človeške hrane, in zavetja, ki si ga poiščejo v različnih objektih.

Fotografija 4: prostoživeče mačke

Pristojnosti in dolžnosti

Razlikovati moramo med pojmoma lastnik in skrbnik. Živali so sicer v slovenski zakonodaji opredeljene kot živa, čuteča bitja, pa vendar se v kontekstu odgovornosti smiselno uporabljajo določbe, ki urejajo lastninsko pravico. Lastnik je torej pravna ali fizična oseba, ki ima lastninsko pravico do neke živali, ni pa nujno, da je hkrati tudi njen skrbnik, torej da za žival dejansko tudi skrbi. In obratno, skrbnik živali je pravna ali fizična oseba, ki odgovarja za žival, ne glede na to, ali je njen lastnik ali zanjo le skrbi.

Na primer: Oseba X je kupila ali posvojila psa in ga registrirala na svoje ime. Oseba X je torej lastnik tega psa in je, dokler zanj dejansko skrbi, tudi njegov skrbnik. Ko žival preda v oskrbo osebi Y, na primer sorodniku ali pasjemu hotelu, postane skrbnik oseba Y, oseba X pa je še vedno lastnik živali. Praviloma je lastnik en sam, razen v primeru deljenega lastništva, skrbnikov pa je lahko več. Skrbniki so torej živali dolžni zagotoviti primerno oskrbo, čeprav niso njeni lastniki.

Žal je pri zunanjih mačkah meja med lastništvom in skrbništvom pogosto zabrisana, skrbniki ene živali včasih celo ne vedo eden za drugega. K ureditvi te zmede bo dolgoročno prispevalo tudi obvezno označevanje z mikročipom. Trenutno veliko posameznikov hrani oziroma skrbi za zunanje mačke, ki niso njihove, s čimer avtomatsko postanejo njihovi skrbniki, čeprav niso lastniki. Po Zakonu o zaščiti živali dolžnosti glede oskrbe živali niso pogojene samo z lastništvom, pač pa mora ustrezne pogoje, prehrano in zdravstveno varstvo zagotoviti skrbnik. Zato je pomembno, da javnost ozavestimo o pomenu pravočasnega obveščanja zavetišč o najdbi živali.

Skrbnik

Skrbnik je po Zakonu o zaščiti živali (ZZZiv, 7., 8. in 11. člen) hišni živali **dolžan zagotoviti:**

- bivališče, hrano, vodo in oskrbo na način, ki je glede na vrsto živali, pasmo, starost, stopnjo razvoja, prilagoditve in udomačitve primerna njenim fiziološkim in etološkim potrebam v skladu z ustaljenimi izkušnjami in znanstvenimi spoznanji;
- takojšnjo ustrezno (veterinarsko) oskrbo poškodovanih in bolnih živali,
- sterilizacijo, kastracijo, osamitev ali kontracepcijo, da prepreči rojstvo živali, ki jim ne more ali noče zagotoviti primerne oskrbe.

Če ima mačka skrbnika oziroma lastnika in ni ustrezno oskrbljena, moramo praviloma obvestiti območni urad Uprave za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin (UVHVVR), ki preveri stanje živali in po potrebi odredi različne ukrepe. V primeru neposredne življenjske ogroženosti živali se lahko poleg UVHVVR kontaktira tudi center za obveščanje (112) in policijo (113), da se v postopek vključi uradni dežurni veterinar. Seveda lahko pred obveščanjem uradnih organov preverimo, ali skrbnik pri oskrbi živali morda potrebuje pomoč. Večkrat se izkaže, da je lahko težava v fizični oziroma finančni nezmožnosti ali neznanju, ne pa v malomarnosti.

Zavetišče

Zavetišče je objekt, v katerem poskrbijo za pomoč, oskrbo in namestitev zapuščenih živali, torej zapuščenih, inšpekcijsko odvzetih ali oddanih lastniških živali. Pri tem je pomembno, da zapuščene oziroma izgubljene živali zavetišče po uradni dolžnosti oskrbi po prijavi oziroma obvestilu občana (najditelja), lastniške živali pa le s soglasjem lastnika ali po inšpekcijski odločbi. Živali, ki so očitno lastniške, čeprav so slabo oskrbovane, zavetišče ne more sprejeti.

Društva oziroma nevladne organizacije

Društva oziroma nevladne organizacije praviloma pristojnosti oziroma zakonskih dolžnosti na tem področju nimajo. Društvo je sicer lahko imetnik zavetišča za zapuščene živali, vendar mora pri tem upoštevati in zagotavljati enake pogoje, kot jih imajo zavetišča (po Zakonu o zaščiti živali in Pravilniku o pogojih za zavetišča za zapuščene živali). Društvo brez registrirane dejavnosti zavetišča oskrbe zapuščenih živali ne sme opravljati.

Naloga nevladnih organizacij je predvsem svetovanje, pomoč lastnikom oziroma skrbnikom živali, ozaveščanje in izobraževanje. Ker gre za prostovoljna združenja, društva oziroma zasebne zavode, k temu niso zakonsko zavezani, razen kadar morajo izpolnjevati pogoje financerjev, razpisov ali pogoje za pridobitev statusa v javnem interesu.

Fotografija 5: društvo izvaja izobraževalne delavnice

Kljub temu nekatere nevladne organizacije sodelujejo pri terenski oskrbi nikogaršnjih živali. To je sicer primerna praksa, če ravnajo strokovno, zakonito in v sodelovanju s pristojnim zavetiščem. Nekoordinirane aktivnosti, ki niso dogovorjene s pristojnim zavetiščem, pa lahko negativno vplivajo na razmere na terenu. Občani na primer ne vedo, na koga se lahko obrnejo, pri odlovu in oskrbi živali prihaja do zmede, nevladne organizacije pa prevzemajo nepotrebne stroške.

Poleg tega zapuščene živali, ki jih posamezniki oziroma nevladniki oskrbijo mimo zavetišč, niso zabeležene v uradnih evidencah. Nepoznavanje dejanskega števila zapuščenih živali ovira uradne institucije pri načrtovanju njihove oskrbe in drugih ukrepov. Poznamo primere, ko so predstavniki lokalne skupnosti trdili, da na območju njihove občine problematike zapuščenih živali ni, medtem ko jih je oskrbovalo lokalno društvo, čeprav je to po zakonu dolžnost občine. Sodelovanje je zato ključnega pomena. Nevladne organizacije so lahko odlična podpora sistemu, ne morejo pa biti njegov nadomestek. Individualno reševanje posameznih problemov pomaga posameznim živalim, vendar samo po sebi ne prispeva k sistemskim rešitvam, ozaveščanju lokalne skupnosti in dolgoročnemu urejanju področja.

Primeri sodelovanja lokalnega društva in zavetišča pri oskrbi zapuščenih živali:

- Društvo organizira zbiranje materialnih donacij za živali v zavetišču in poskrbi za prevoz v zavetišče ter zbira finančne prispevke za kritje stroškov podaljšane oskrbe, ki je po 180 dneh krita samo v 35-odstotnem deležu.
- Zavetišče veterinarsko oskrbi prostoživeče mačke, društvo pa zagotovi nadaljnjo oskrbo, na primer uredi zavetje in hraniteljem priskrbi hrano.
- Zavetišče oskrbi oziroma namesti najdene zapuščene mačke, društvo pa pomaga skrbnikom zagotoviti veterinarsko oskrbo lastniških živali.
- Društvo spodbuja posvojitve, organizira fotografiranje varovancev zavetišča in pomaga oglaševati živali, ki iščejo dom.
- Društvo ozavešča in izobražuje občane o primerni oskrbi živali in o delovanju zavetišča ter pravilnem ukrepanju ob najdbi zapuščene živali (članki v lokalnih medijih, družbena omrežja, predavanja in delavnice za otroke in zainteresirano javnost).
- Društvo pomaga zavetišču iskati začasna skrbništva.
- Društvo sodeluje v svetu zavetišča in ima v njem svojega predstavnika oziroma komunicira s predstavniki občine in lokalne skupnosti.

Oskrba prostoživečih mačk

Oskrbo prostoživečih mačk je treba načrtovati in izvesti tako na human in učinkovit način, pri čemer naj bo mačkam povzročene kar najmanj stresa, strahu in bolečine.

Glavni namen odlova prostoživečih mačk je zagotavljanje veterinarske oskrbe, predvsem preventivnih posegov sterilizacije in kastracije. Občasni odlovi so potrebni tudi v že urejenih kolonijah, v katerih posamezne mačke čez čas potrebujejo dodatno veterinarsko oskrbo. Običajno gre za oskrbo poškodb ali zobozdravstvene posege. Kadar vrnitev v okolje ni mogoča ali varna, jih moramo namestiti v zavetišče oziroma začasno skrbništvo. To velja na primer za mladiče brez mame ali za mačke z nevarnih lokacij, kamor jih ni mogoče vračati.

Najbolj razširjen način oskrbe prostoživečih mačk je tako imenovani pristop trap-neuter-return oz. kratko pristop TNR (slov. ujemi, steriliziraj, vrni).

Zakaj ravno TNR?

TNR je najbolj **učinkovit način nadzora populacij mačk** (in uličnih psov), kar dokazujejo številni primeri dobrih praks po celem svetu. Druge metode reševanja problematike nikogaršnjih mačk so se izkazale za neuspešne. Razlogov je več:

- Nikogaršnjih mačk je bistveno več, kot je razpoložljivih primernih in odgovornih posvojiteljev, zato oddaja vseh živali v nove domove ni realno izvedljiva.
- Večina prostoživečih mačk ni vajena stika z ljudmi, zato bi jih morali pred morebitno oddajo v nov dom socializirati. Za to potrebujemo veliko časa in namestitvenega prostora, velikokrat pa socializacija sploh ni mogoča,
- Nameščanje, oddajanje oziroma premeščanje mačk v drugo okolje je brez sočasnega preprečevanja razmnoževanja neučinkovito. Izpraznjeni teritorij namreč hitro zasedejo druge mačke iz okolice, ki se nato ponovno razmnožijo in oblikujejo novo kolonijo. Takšne lokacije lahko ob odsotnosti mačk naselijo tudi druge živali, na primer vrane ali podgane.

Z doslednimi sterilizacijami in kastracijami preprečujemo nadaljnje razmnoževanje mačk, zmanjšujemo tveganje širjenja bolezni in dolgoročno prispevamo k zmanjšanju njihovega števila.

Zato je smiselno večji del kadrovskih, finančnih in prostorskih sredstev usmeriti v to, da se čim več živali veterinarsko uredi, sterilizira oziroma kastrira. Ko se bo populacija zapuščenih živali zmanjšala na obvladljivo število, bomo lahko te smernice posodobili in spremenili način dela.

Fotografija 6: maček, odlovljen za kastracijo

TNR je učinkovita rešitev, ki ima veliko pozitivnih vplivov na mačke, negativnih pa praktično ne. Ob pravilnem postopanju vseh vpletenih, mačke po sterilizaciji zelo hitro okrevajo brez zapletov in po vrnitvi v okolje kvalitetno živijo naprej. Dodatno pa TNR program izboljša tudi splošno kakovost življenja v skupnosti, zato je to tudi družbeno koristna aktivnost. Oskrbovane in veterinarsko urejene kolonije prostoživečih mačk ne povzročajo toliko hrupa, smradu, se ne pretepajo, zmanjšajo se njihovi iztrebki in tveganje za javno zdravje. Poleg tega z oskrbo mačk pomagamo tudi njihovim skrbnikom oziroma hraniteljem, saj pomagamo zmanjšati njihove stroške, urediti okolico in jim pomagamo z nasveti.

Sterilizacija oziroma kastracija ni edina komponenta programa TNR oziroma celostne oskrbe prostoživečih mačk, je najpomembnejša. Samo hranjenje mačk, brez čimprejšnje sterilizacije oziroma kastracije, lahko naredi več škode kot koristi. Dostopnost hrane je namreč povezana z razmnoževanjem: kadar je hrane več, so lahko legla pogostejša in številčnejša, kar srednjeročno vodi v povečanje populacije in s tem tudi v večje trpljenje živali.

Kako začeti s programom TNR?

TNR je obsežen, dolgoročen projekt, ki zahteva veliko časa, znanja, virov in logistike. S pravilnim načrtovanjem in postopanjem smo lahko v lokalnem okolju zelo uspešni, lahko pa je to zgodba o izgorelosti, slabi volji in neuspehu. Poznamo nemalo primerov, ko so se posamezniki intenzivno lotili reševanja živali in po nekaj letih tudi odnehali.

Zavedati se moramo, da je dejanski odlov mačk in transport na veterino ena izmed zadnjih aktivnosti. Pred tem bi morali urediti še vrsto drugih stvari, kot so:

- zadosten kader oziroma ekipo zanesljivih ljudi, zaposlenih ali prostovoljcev, ki bodo lahko program TNR izvajali dolgoročno in odgovorno;
- ustrezen prostor za skladiščenje opreme, hrane in drugih potrebščin ter po potrebi tudi za začasno namestitev živali po odpustu iz veterinarske ambulante, preden jih vrnemo v okolje;
- finančna sredstva za kritje stroškov oziroma dolgoročen in stabilen finančni načrt ter osebe, ki bodo skrbele za pridobivanje sredstev;
- ustrezno znanje in izkušnje s področja veterinarstva, ravnanja z živalmi, komuniciranja, zbiranja sredstev in organizacije dela;
- dogovor o sodelovanju s pristojnim zavetiščem;
- dogovor o sodelovanju z drugimi ključnimi deležniki, predvsem z zanesljivim veterinarjem, ki ima ustrezne izkušnje s področja zavetiške veterine (ang. shelter medicine) oziroma jih je pripravljen pridobiti, je cenovno dostopen in logistično dosegljiv;
- skrb za lastno varnost, na primer redno cepljenje lastnih živali proti kužnim boleznim ter zagotovljene možnosti za čiščenje in razkuževanje opreme;
- načrt dela, ki ustreza velikosti naše organizacije in potrebam okolja.

Brez upoštevanja teh vidikov in ustreznega načrtovanja obstaja velika verjetnost, da bo program hitro postal neobvladljiv. To lahko vodi v izgorelost izvajalcev, finančne težave, neuspešen odlov, pobeg živali, poškodbe ljudi ali mačk ter povečano tveganje za prenos kužnih bolezni in parazitov na druge živali ali celo na ljudi. Zato je smiselno pred začetkom čim bolj realno oceniti svoje zmogljivosti, razpoložljiva sredstva in obseg dela. Pri načrtovanju je lahko v pomoč tudi spletni TNR kalkulator[2].

Nadvse pomembno je povezovanje z lokalnim oziroma pristojnim zavetiščem za zapuščene živali in drugimi deležniki, ki se na tem območju ukvarjajo z oskrbo živali, v nasprotnem primeru lahko nehote drug drugemu ovirate delo. Sodelovanje z zavetiščem je še posebej pomembno pri zapuščenih mačkah, ki jih lahko oskrbuje le registrirano zavetišče, opravljanje neregistrirane zavetiške dejavnosti je namreč protizakonito. Najbolj smiselna je takšna razdelitev nalog, da pristojno zavetišče prevzame oskrbo zapuščenih živali, nevladna organizacija pa pomaga pri živalih, ki imajo skrbnika. Sem lahko spadajo živali socialno ogroženih lastnikov ter mačke, za katere so začeli redno skrbeti posamezniki in so s tem dejansko prevzeli vlogo njihovih skrbnikov, zlasti kadar lokalna skupnost za takšne primere ne krije stroškov oskrbe.

Sodelovanje med lokalno skupnostjo in tistim, ki izvaja odlov, je potrebno tudi na terenu. Mačke moramo na primer predhodno nekaj časa namensko hraniti, da se navadijo ob istem času prihajati na hranišče. Pred odlovom je treba hrano umakniti, dobrodošla je tudi pomoč najditeljev oziroma hraniteljev pri odlovu in transportu, seveda še posebej pozneje pri oskrbi mačk, ki se vračajo na lokacijo.

[2] Spletni kalkulator TNR je dostopen na povezavi: https://felincity.com/en/toolbox/tnr-calculator.

Fotografija 7: prostoživeče mačke pri hrani

Z lokalnim prebivalstvom moramo vzpostaviti spoštljiv in umirjen odnos, tudi kadar se njihov pogled na živali razlikuje od našega. Ljudje, ki mačke hranijo ali jih opazujejo v svojem okolju, pogosto najbolje poznajo njihove navade, število, gibanje in morebitne posebnosti, zato lahko njihovo sodelovanje bistveno poveča uspešnost odlova ter zmanjša možnost nesporazumov, odpora ali podvajanja dela. Pri tem se je treba zavedati, da TNR pogosto zahteva več dela z ljudmi kot z živalmi. Če komunikacija, dogovarjanje in potrpežljivo usklajevanje z različnimi ljudmi niso vaša močna stran, je smiselno prostovoljno delo usmeriti v druge aktivnosti na področju zaščite in dobrobiti živali, kjer lahko prav tako pomembno prispevate.

Izvajanje odlovov mačk

Kdaj izvajati odlove?

K sterilizaciji in kastraciji spodbujamo skrbnike in lastnike. Na lokacijah prostoživečk pa se odlovov lotimo čim prej, ampak jih skrbno načrtujemo, da delo poteka tekoče brez negativnih posledic za nas in živali.

Seveda je naš cilj, da vse živali čim prej dobijo potrebno veterinarsko oskrbo in da se njihovo razmnoževanje čim prej ustavi. Ampak ravno njihovo razmnoževanje nas pogosto ovira, da programa TNR ne moremo začeti kadarkoli, prav tako lahko delovni proces ovira prisotnost različnih kužnih bolezni. Mačja kuga se denimo najpogosteje pojavlja med sezono mladičev, torej od pomladi do jeseni, zato je takrat veliko možnosti, da kljub zaščitnim ukrepom okužbo prenesemo na druge lokacije. Poleg tega takojšen odziv pogosto ni mogoč zaradi pomanjkanja kadra, odsotnosti veterinarja, premalo razpoložljive opreme ali prevelikega števila živali, ki potrebujejo pomoč. Idealen čas za lov prostoživečih mačk je zima. Zato si moramo delo primerno organizirati, ostale odlove med letom pa ustrezno načrtovati.

Izjemoma se lahko med letom oskrbi mačke, ki imajo vestnega lastnika oziroma skrbnika ali hranitelja. Če jih ta dosledno nadzira, pozna njihove spole in reproduktivni status odraslih samic, se lahko odlov opravi tudi poleti. Pri tem se pojavi težava, da so na lokaciji najverjetneje tudi mačke, ki jih ne želimo odloviti v tistem trenutku. Zato je priporočljivo večji del odlovov izvesti med novembrom in februarjem.

Največkrat za nove lokacije izvemo šele med letom, ko se hranitelji ali najditelji obrnejo po pomoč zaradi povečanega števila mačk. V takih primerih lahko čas do odlova izkoristimo za predhodno odpravo parazitov in (kadar je to mogoče) za cepljenje mladičev, če ti niso popolnoma nesocializirani. S tem olajšamo nadaljnjo veterinarsko oskrbo in zmanjšamo tveganje za zaplete. Če mačke še nimajo stalnega hranitelja, poskušamo vzpostaviti reden ritem hranjenja. Tako jih navadimo, da ob določenem času prihajajo na isto mesto, kar pozneje olajša načrtovanje in izvedbo odlova.

Mladiči

Reproduktivna sposobnost mačk je izjemna, še posebej pri izključno zunanjih mačkah. Te imajo zelo izrazit nagon po razmnoževanju in zelo zgodaj dosežejo spolno zrelost (že pri štirih mesecih starosti). Idealno je sterilizirati oziroma kastrirati mačke pred tem, torej med tretjim in četrtim mesecem oziroma ko presežejo 1 kilogram telesne teže.

Mladiče pred 8. tednom starosti sprejmemo v zavetišče ali drugo ustrezno namestitev, če kažejo možnost za socializacijo oziroma kadar je to nujno, na primer ko ostanejo brez mame ali jih je treba skupaj z mamo umakniti z nevarne lokacije. V drugih primerih jih je pogosto bolje pustiti na lokaciji, saj bo mama z nekaj pomoči, kot so redno hranjenje, zavetje in odprava parazitov, praviloma najbolje poskrbela zanje. Njeno oskrbo je v tem obdobju težko ustrezno nadomestiti.

Samice z mladiči

Obdobje paritev in kotitev pri mačkah traja od začetka pomladi do jeseni, pri nekaterih samicah pa se lahko začne že prej. Najzgodnejše se začnejo pariti že januarja, pogosteje februarja, kotitve pa običajno sledijo od sredine marca naprej. Kmalu po kotitvi, približno po šestih tednih, ko se mladiči začnejo samostojno prehranjevati, se lahko pri samici ponovno pojavi pojatev. Ena samica ima zato lahko vsaj dve, v nekaterih primerih pa tudi tri legla na leto. V praksi se lahko zgodi, da samica prvega legla še ni povsem odstavila, ko že skoti novo in nato hkrati skrbi za mladiče iz dveh legel.

Fotografija 8: samica z mladiči

Ker je pri prostoživečih mačkah, ki niso socializirane, še posebej v velikih kolonijah, izjemno težko ugotoviti njihov reproduktivni status, se pojavljajo težave pri slabo načrtovanih odlovih med letom. Odsotnost mladičev na lokaciji v času odlova še ne pomeni, da jih v resnici ni. Največkrat samica mladiče pripelje iz skrivališča na hrano po 6. tednu starosti ali še kasneje, zato velikokrat hranitelji zanje sploh ne vedo. Če na primer po nesreči ulovimo mačko, ki je v laktaciji, bi jo dejansko morali spustiti nazaj, saj sesni mladiči ne morejo dolgo brez nje. Ampak če jo zdaj izpustimo, je naslednjič verjetno ne bomo mogli še enkrat uloviti, zato jo je nujno pred izpustom potrebno veterinarsko urediti. Sterilizacija sicer ne vpliva na laktacijo, moramo pa reorganizirati delo, da jo čim prej po posegu lahko spet združimo z mladiči. To oteži delo in vpliva na dobrobit mačke, saj čas okrevanja po posegu zmanjšamo na minimum.

Breje samice

Podobno velja za breje samice. Sterilizacija se sicer lahko opravi tudi pri brejih samicah, in sicer do treh četrtin brejosti. Vendar je to obdobje na terenu včasih težko zanesljivo oceniti. Zato je odlove najbolj priporočljivo načrtovati pozimi. Takrat je verjetnost, da so samice breje ali da skrbijo za sesne mladiče, najmanjša. Praviloma so tudi mladiči iz prejšnje sezone dovolj veliki, da se lahko naenkrat odlovi in oskrbi celotno kolonijo. Preprečevanje rojstev neželenih mladičev je izjemnega pomena, zato se v okviru TNR praviloma sterilizira tudi breje samice. Več o tem je opisano na strani 28.

Doslednost

Odlove moramo izvajati dosledno. Po podatkih analize vpliva programov TNR (Foley, 2006) je treba na določenem območju sterilizirati oziroma kastrirati najmanj 71–94 % mačk, vključno z lastniškimi, da se omeji rast populacije. Če na lokaciji ostane že ena sama nesterilizirana samica, se lahko število mačk v nekaj mesecih ponovno poveča, s tem pa je velik del prejšnjega dela izničen. Pomembna je tudi kastracija samcev. Nekastrirani samci se pogosteje pretepajo, širijo bolezni, privabljajo nesterilizirane samice z drugih lokacij ali se sami premikajo na druga območja, kjer lahko zaplodijo nova legla. Zato je pomembno, da se v posamezni koloniji dosledno odlovi vse mačke in da na lokaciji ne ostajajo veterinarsko neurejene živali.

Prav zato mora biti program TNR dobro organiziran in načrtovan. Smotrneje je najprej v celoti urediti eno kolonijo in se šele nato premakniti k naslednji, kot pa hkrati delati na več lokacijah in nobene urediti v celoti.

Načrtovanje

Načrtovati moramo tudi uro odlova, pri tem moramo upoštevati razpoložljivost veterinarja. Pomembno je, da se posvetujemo z najditelji in odlov prilagodimo rutini, ki je vzpostavljena na lokaciji. Mačke se običajno hitro navadijo na ritem hranjenja in se zelo prilagodijo hranitelju. Na srečo se v večini primerov določene rutine držijo tudi ljudje, kar nam olajša načrtovanje odlova. Mačke, ki so nove na lokaciji, je priporočljivo približno dva tedna pred načrtovanim odlovom namensko hraniti in pri tem vzpostaviti reden vzorec hranjenja. Hrano jim ponudimo vsak dan ob istem času, po hranjenju pa jo umaknemo. Če je hrana ves čas na voljo, je večja možnost, da mačka v času odlova ne bo prisotna.

Na nekaterih pretočnih lokacijah (v centru mesta, na parkiriščih, v industrijskih conah) je smiselno odlov opraviti ponoči oziroma v čim bolj poznih večernih ali zgodnjih jutranjih urah, morda tudi v nedeljo. Takrat je okolica mirnejša, ni toliko prometa in mimoidočih, ki bi motili proces odlova in bi lahko prestrašili mačke. To se sklada tudi z naravo mačk, ki so nočne živali in so praviloma najbolj aktivne med 9. uro zvečer in 5. uro zjutraj.

Kako začeti odlov?

Sodelovanje

Kot že omenjeno, je za uspešen odlov ključnega pomena sodelovanje z lokalno skupnostjo oziroma lokalnim prebivalstvom. Odlov brez njihovega vključevanja pogosto pomeni večje tveganje za neuspeh, v nekaterih primerih pa tudi za varnost živali. V najmanj ugodnem primeru bodo mačke pred odlovom že nahranjene, zato jih bo težje privabiti v živolovke. V slabših primerih pa jih lahko ljudje prepodijo, preplašijo ali celo poškodujejo, namerno ali nenamerno. Z dobrim načrtovanjem, pravočasnim obveščanjem in sodelovanjem lokalnih prebivalcev lahko odlov izvedemo uspešneje, varneje in z manj stresa za ljudi in živali.

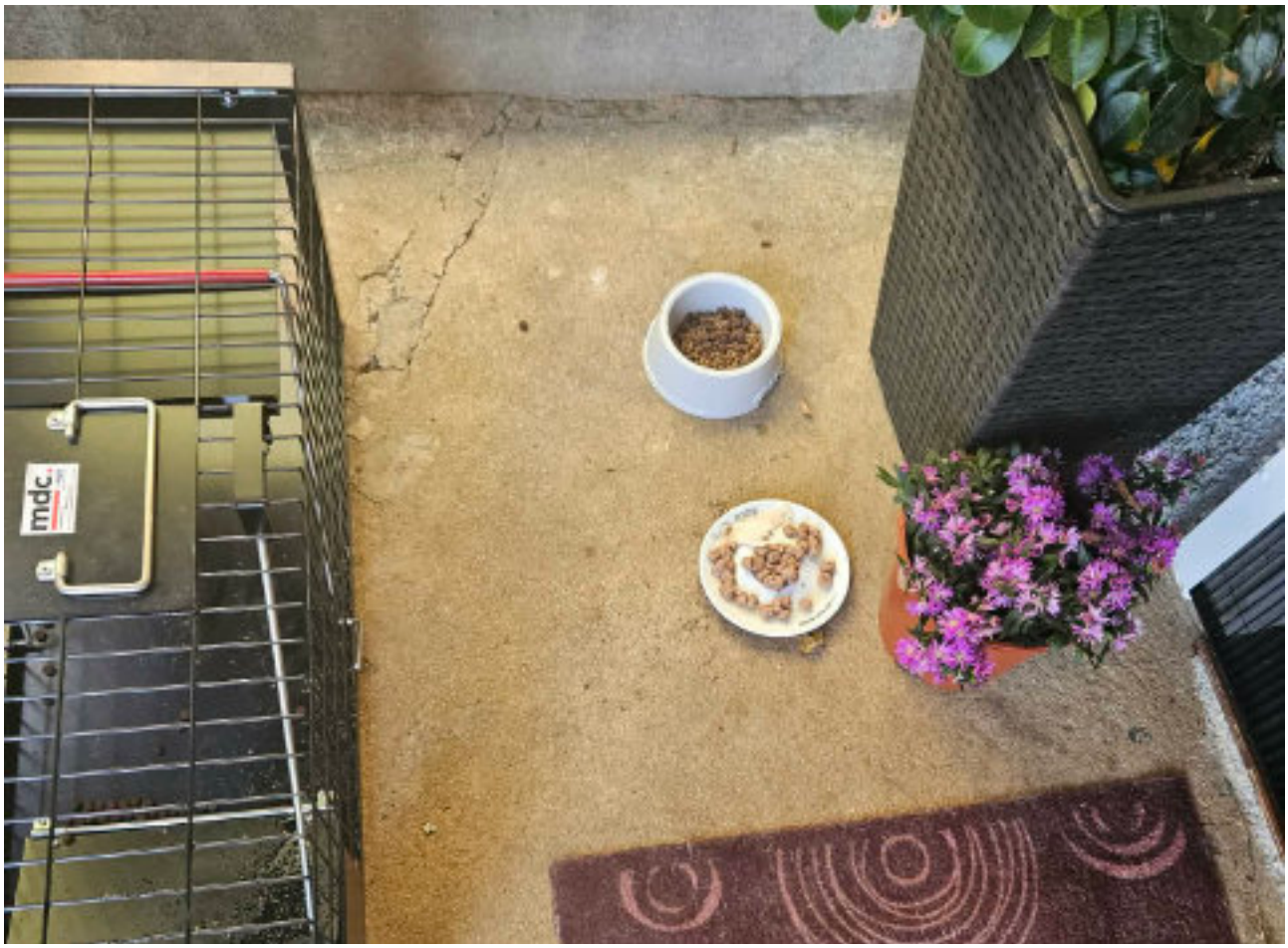

Fotografija 9: pomen načrtovanega odlova in sodelovanja s hranitelji

Izvajalci programov TNR se največkrat srečujemo s situacijami, ko je število mačk že ušlo izpod nadzora, saj običajno ljudje šele takrat reagirajo in pokličejo na pomoč. Mačk je veliko, ponoči tulijo in se pretepajo, iztrebljajo po gredicah in urinirajo oziroma markirajo po fasadah stavb. Najditelji ali njihovi sosedje, drugi člani skupnosti in včasih tudi hranitelji pa so razburjeni in jezni na mačke. Skupnost je jezna tudi na ljudi, ki jih hranijo, ter seveda na vas, ki jih lovite. Ne vzemite tega osebno in slabo, temveč poskušajte prijazno pridobiti njihovo zaupanje. Pokažite razumevanje za izražene pomisleke in razložite, kako bo program TNR pomagal. Večina ljudi se odzove pozitivno, ko vidijo, da njihove skrbi jemljemo resno. Ko razumejo, da obstaja način, s katerim je mogoče vsaj deloma zmanjšati težave, povezane z mačkami v okolju, so običajno pripravljeni pomagati po svojih zmožnostih.

Pred odlovom je dobro zbrati čim več osnovnih informacij o koloniji, saj lahko le tako realno ocenimo obseg dela in pripravimo ustrezno opremo, prevoz ter termine pri veterinarju. Skrbnike oziroma hranitelje prosimo za podatke o številu, videzu, starosti oziroma velikosti mačk, na primer: tri črne mačke, dva večja oranžna mačka, dva manjša tigrasta mladiča. Zabeležimo tudi morebitne posebnosti, kot so poškodbe, bolezenski znaki, brejost, prisotnost mladičev ali zelo plašne oziroma nesocializirane živali.

Ti podatki niso vedno povsem zanesljivi, saj ljudje število mačk pogosto podcenijo ali precenijo. Isto skupino mačk je mogoče prešteti tudi večkrat na različnih lokacijah, ker imajo mačke lahko več mest za hranjenje, nekatere pa je med seboj težko ločiti. Kljub temu so zbrani podatki zelo koristni, saj nam pomagajo načrtovati odlov in nadaljnjo oskrbo: koliko in katero opremo bomo potrebovali, koliko prevozov bo treba organizirati ter na koliko posegov se mora pripraviti veterinarska ambulanta.

Prijava

Če s skupnostjo nikakor ne uspemo doseči dogovora in ljudje ponujene pomoči ne sprejmejo, je smiselno primer prijaviti območnemu uradu Inšpekcije za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin. Uradni veterinar bo po ogledu lokacije presodil, kdo in na kakšen način mora poskrbeti za živali. Pri tem je zopet smotrno, da ponudite pomoč. Če bo na primer lastnik dolžan po ureditveni odločbi uradnega veterinarja poskrbeti za sterilizacijo in kastracijo svojih zunanjih mačk, ki pa jih ne more uloviti, bo to dolžnost težko izpolnil sam.

Priprava na lov

Vsaj 12 ali 24 ur pred odlovom mačk ne hranimo oziroma se dogovorimo s hranitelji, da jih ne hranijo. Samo lačna mačka je motivirana za vstop v živolovko. Brez skrbi, v tem času ne bodo umrle od lakote; tako ali tako pa je post priporočljiv pred posegom zaradi narkoze.

Fotografija 10: pripomočki

Pred odlovom si zagotovimo ustrezno opremo:

- zadostno količino transportnih boksov in živolovk;
- mokro hrano, priboljške, konzervirane ribe in drugo slastno hrano;
- tekstil za pokrivanje kletk (večji kosi) in za nastilje v kletkah (manjši kosi oziroma plenične podloge);
- širok lepilni trak za fiksacijo vratc na boksih;
- razkužila za lovke in/ali za morebitne poškodbe;
- posodice ali trši karton za nastavljanje hrane v lovke.

Zgoraj našteto je pravzaprav nujno, dodatno pa je priporočljivo imeti s seboj tudi:

- zaščitne delovne rokavice za rokovanje z agresivnimi živalmi;
- mačjo meto, matatabi palčke ali baldrijan za dodatno spodbudo mačk, ki jih hrana ne mika;
- mrežo;
- vezice za fiksno zaprtje vratc na boksih in kletkah, škarje ali nož;
- razkužilo za razkuževanje rok po rokovanju z živalmi;
- komplet prve pomoči oziroma potrošni material za oskrbo morebitnih ran;
- dodatno hrano za mačke za donacijo hraniteljem ter za odvračanje mačk, ki jih ni treba uloviti;
- plastenko vode, svetilko, dežnik.

Pred začetkom lova pa se bomo morali naučiti:

- kdaj uporabiti katero opremo;
- kako rokovati s socializirano mačko;
- kako uporabljati opremo, kako hitro in natančno nastaviti živolovke in
- kako mačke varno prestaviti iz živolovk v transporterje.

Pred odlovom se dogovorimo tudi z izbranim veterinarjem, da bo pričakoval naš prihod v ambulanto in ustrezno načrtoval svoje delo, še posebej ob velikem številu živali. Pomembno je tudi, da si za odlov vzamemo dovolj časa. Po navadi za to potrebujemo vsaj dva do tri dni: prvi dan za glavni del lova, drugi dan za lov preostalih živali, ki jih nismo uspeli odloviti na začetku, in tretji dan za vračanje na lokacijo.

Oprema

Na trgu obstaja kar nekaj različnih izdelkov za ulov in transport živali. Popolne opreme ni, vsak kos ima svoje dobre in slabe lastnosti. Izbrati moramo tisto, ki nam najbolj ustreza glede na naše potrebe, razpoložljivost finančnih sredstev in prostora za skladiščenje.

Vedno pa mora oprema biti:

- iz kakovostnega materiala, ki se ga lahko čisti z vodo, agresivnimi čistili in razkužili,
- nepoškodovana in brez ostrih robov,
- očiščena in primerno vzdrževana.

Priporočljivo je, da vso opremo jasno označimo s podatki lastnika oziroma izvajalca programa TNR in kontaktno številko. Tako zmanjšamo možnost zamenjave ali izgube opreme, zlasti kadar na terenu sodeluje več oseb oziroma organizacij.

Fotografija 11: podpisana oprema

Transportni boksi so običajno izdelani iz trde in kompaktne plastike. Najbolj praktični so boksi pravokotne oblike, saj so stabilnejši in se ne prevrnejo tako hitro, ko vanje nameščamo mačko. Priporočljivo je, da ima transporter kovinska vratca, ker so trpežnejša od plastičnih, ki se lahko hitreje zlomijo. Vratca naj bodo po možnosti snemljiva. Dobro je tudi, da je mogoče razstaviti celoten boks, saj to omogoča lažje čiščenje, shranjevanje in v nekaterih primerih tudi varnejše ravnanje z živaljo.

Fotografija 12: transportni boks

Živolovke so običajno kovinske. Doma izdelane lesene kletke so lahko praktične zaradi dostopne cene, vendar jih ni mogoče očistiti. Obstaja več različnih živolovk, vsaka ima svoje pluse in minuse. Razlikujejo se na primer po velikosti in načinu uporabe. Nekatere imajo žičnato dno (enako kot stranice), zato so običajno lahke in cenovno dostopne. Če takšno kletko postavimo na travo, se žičke lepo skrijejo vanjo, na golih tleh pa nekatere mačke žičnato dno moti. Za takšne mačke rajši uporabimo živolovko s polnim dnom ali pa žičnato dno prekrijemo. Živolovke s polnim, kovinskim dnom so težje in včasih nekoliko dražje, ampak mačke raje vstopajo vanje, poleg tega so običajno lažje za čiščenje.

Fotografiji 13 in 14: živolovka

Samosprožilne živolovke so tiste, ki imajo v kletko vgrajen mehanizem za samodejno zapiranje vrat. Na konec kletke nastavimo vabo, medtem ko se mačka z njo prehranjuje, pohodi stopalko, ki sproži mehanizem in zapre loputo. Pozitivne lastnosti takšne kletke so:

- deluje samodejno, zato jo lahko za kratek čas pustimo na lokaciji pod nadzorom hranitelja oziroma druge osebe, ki nam pomaga;
- vanjo se lahko ujamejo tudi tiste najbolj boječe mačke, ki se kletki ne približajo, če smo prisotni v bližini;
- je prijaznejša uporabniku in jo lahko uporabljajo tudi posamezniki z manj izkušnjami.

Slabosti samosprožilne živolovke so predvsem:

- težje nadziramo, katera mačka se bo ujela;
- v večini primerov lahko z njo ujamemo le eno mačko naenkrat;
- živolovka se sproži šele, ko mačka pohodi stopalko, ne že takrat, ko vstopi v kletko.

Ročne živolovke nimajo mehanizma za samodejno zapiranje vrat, sprožimo jih mi. Vanjo prav tako nastavimo vabo, potem pa s potegom vrvice ali laksa spodmaknemo držalo, da se zaprejo vratca oziroma da se na tla zvrne celotni zgornji del kletke in tako zapre izhod.

Prednosti ročne živolovke so:

- z njo lahko razmeroma preprosto ulovimo več mačk naenkrat;
- nadziramo, kdaj se zapre, zato lahko ulovimo točno določeno mačko, drugih pa ne;
- primerna je tudi za mačke, ki nočejo stopiti na stopalko samosprožilne živolovke.

Slabosti ročne živolovke so:

- ves čas mora biti pod neposrednim nadzorom;
- ker jo sprožimo ročno, vanjo morda ne bodo vstopile zelo plašne mačke, ki ne pridejo na hranišče, kadar so v bližini ljudje;
- za učinkovito uporabo potrebujemo nekoliko več izkušenj in spretnosti.

Zvon je pripomoček med transporterjem in ročno živolovko. Primeren je predvsem za delno socializirane mačke, ki se človeku približajo, vendar jih ni mogoče varno prijeti. Ima snemljivo dno, ki ga pred uporabo odstranimo. Ko se mačka prehranjuje, kletko previdno poveznemo čeznjo, jo hitro pokrijemo z rjuho ali drugim večjim kosom tekstila in jo medtem trdno držimo proti tlom, da je mačka ne prevrne. Nato dno počasi vstavimo nazaj v vodilo in ga namestimo pod kletko. Postopek je podoben temu, kot bi na steni s kozarčkom ujeli pajka.

Fotografija 15: zvon kletka, vir: MDC

Mreža je verjetno najzahtevnejši pripomoček za ulov mačk. Načeloma je njena uporaba preprosta: mački se približamo, mrežo poveznemo čeznjo, jo nato varno primemo in premestimo v kletko. V praksi pa takšen način ulova zahteva hitre reflekse, veliko spretnosti in izkušenj. Če mreže ne uporabimo pravilno, je večja verjetnost, da nas mačka poškoduje ali pobegne.

Glavnik je praktičen pripomoček, ki ga sicer ne uporabljamo pri samem odlovu, je pa koristen pri poznejšem ravnanju z mačko v kletki. Z njim lahko mačko začasno in varno omejimo v enem delu kletke, kar olajša čiščenje, menjavo podloge ali veterinarske postopke, na primer aplikacijo anestetika.

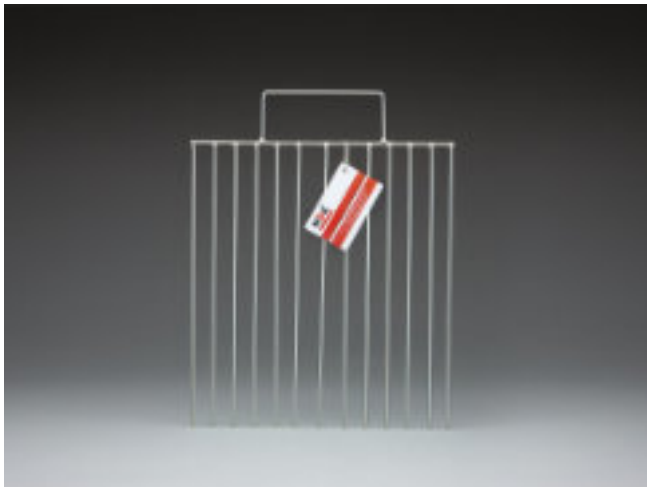

Fotografija 16: glavnik, vir: MDC

Odlov

Ulov prostoživečih mačk je igra potrpljenja. Pred odlovom se je dobro povezati s hranitelji in najditelji ter se dogovoriti, da mačk pred našim prihodom ne hranijo. Lačne mačke bodo namreč lažje vstopile v živolovko. Pred začetkom jim je smiselno razložiti celoten postopek, saj lahko sicer v želji, da bi pomagali, nehote zmotijo odlov ali splašijo mačke. Enako je treba včasih pojasniti tudi mimoidočim.

Oprema naj bo pred uporabo očiščena, da zmanjšamo tveganje za prenos okužb in povečamo možnosti uspešnega ulova. Mačke namreč morda ne bodo želele vstopiti v kletko, ki ima vonj po drugih živalih. V kletke z mrežastim dnom lahko položimo kos tekstila, časopisnega papirja, plenično podlogo ali, še bolje, kos kartona, da mačkam ustvarimo občutek polnih tal, po katerih raje hodijo. To ni potrebno, če odlov poteka na travniku, kjer lahko mrežasto dno zakrijemo kar s travo.

Socializirane mačke

Mačke, ki so do te mere socializirane, da so navajene rokovanja, po navadi odlovimo neposredno v transportni boks. V mislih moramo imeti, da mačka, ki se rada boža, še ni mačka, ki se pusti prijeti in dvigniti, kaj šele potisniti v boks. To metodo uporabimo le, če smo prepričani, da bomo zagotovo uspeli. Sicer tvegamo, da se mačka močno prestraši, pobegne in se tudi v prihodnje še bolj boji rokovanja ter kletk. Pri tem nas lahko tudi resno poškoduje, kar lahko deloma preprečimo z uporabo zaščitnih rokavic.

Fotografija 17: medo v transporterju

Transportni boks si pripravimo vnaprej, vanj lahko položimo plenično podlogo oziroma kos tekstila. Na tla ga postavimo pokončno, da je odprtina na vrhu, vratca odpremo, ampak pustimo nataknjena. Mački pa lahko ponudimo hrano ali priboljške, da jo zamotimo in se ji tako lažje približamo.

Najvarneje je, da mačko z roko hitro in trdno primemo za kožno gubo na vratu, tako jo imamo najlažje pod kontrolo, da nas ne more ugrizniti[3]. Držimo jo stran od sebe, da nas ne opraska, in jo hitro potisnemo v transporter z zadnjico naprej. Medtem jo še vedno držimo, z drugo roko pripremo vratca, šele nato mačko spustimo in roko naglo izvlečemo iz transporterja. Vratca dokončno zapremo, priporočljivo pa jih je tudi dodatno zavarovati z lepilnim trakom. Nato transporter pokrijemo z rjuho. Lahko na primer poskusimo tudi z nastavljeno hrano v transporterju, da mačka sama vstopi vanj. Vendar je ta metoda tvegana, saj lahko mačka pobegne, še preden nam uspe zapreti vratca. Zato je pri mačkah, ki ne marajo rokovanja, priporočljiveje uporabiti druge metode odlova, na primer živolovko.

Nesocializirane mačke

Mačke, ki niso vajene rokovanja, ulovimo s tako imenovanimi živolovkami, ki smo jih že opisali. Glede na število in stopnjo socializiranosti mačk, razpoložljivost našega kadra pa izberemo ustrezno opremo in primerno vabo. O tem več v nadaljevanju.

Če je le možno, pasti postavimo na mesto, kjer se mačke sicer hranijo oziroma jih razporedimo v okolici in po poteh, po katerih se mačke sicer redno gibljejo in po njih pridejo do hranišča. Postavimo jih na ravno podlago, da trdno stojijo na tleh, po potrebi jih s čim podložimo. Namesto na odprt prostor postavimo pasti ob stavbo, steno, drevo, grmovje, avto ali kakšen drug predmet. Tako se jim bo zdela manj nevarna, ker bo del okolja, ki ga že poznajo. Vendar pri tem pazimo, da se bo lovka lahko normalno zaprla.

Fotografija 18: postavitev kletke

Ko se mačka ujame, lahko v paniki začne v kletki zelo divjati. Takrat ostanemo mirni in kletko hitro pokrijemo z rjuho, saj se mačka v temi pomiri. Vratca fiksiramo z lepilnim trakom, vrvjo ali plastičnimi vezicami, da jih slučajno ne odpre in pobegne. Čim prej jo odnesemo v vozilo oziroma umaknemo iz lokacije, da je ne opazujejo ostale mačke, ki se še morajo ujeti. Pod nobenim pogojem mačke ne izpustimo iz kletke, tudi če je ta v velikem stresu in se posledično vede agresivno, saj je to verjetno edina priložnost, da jo ujamemo. Včasih si mačka med odlovom zlomi krempelj ali rahlo poškoduje smrček. Takšne poškodbe so običajno manjše od ran, ki jih mačke dobijo med pretepi v času gonitve, poleg tega pa jih lahko veterinar oskrbi med posegom sterilizacije oziroma kastracije.

[3] Te metode ne priporočamo za običajno rokovanje s prijaznimi mačkami.

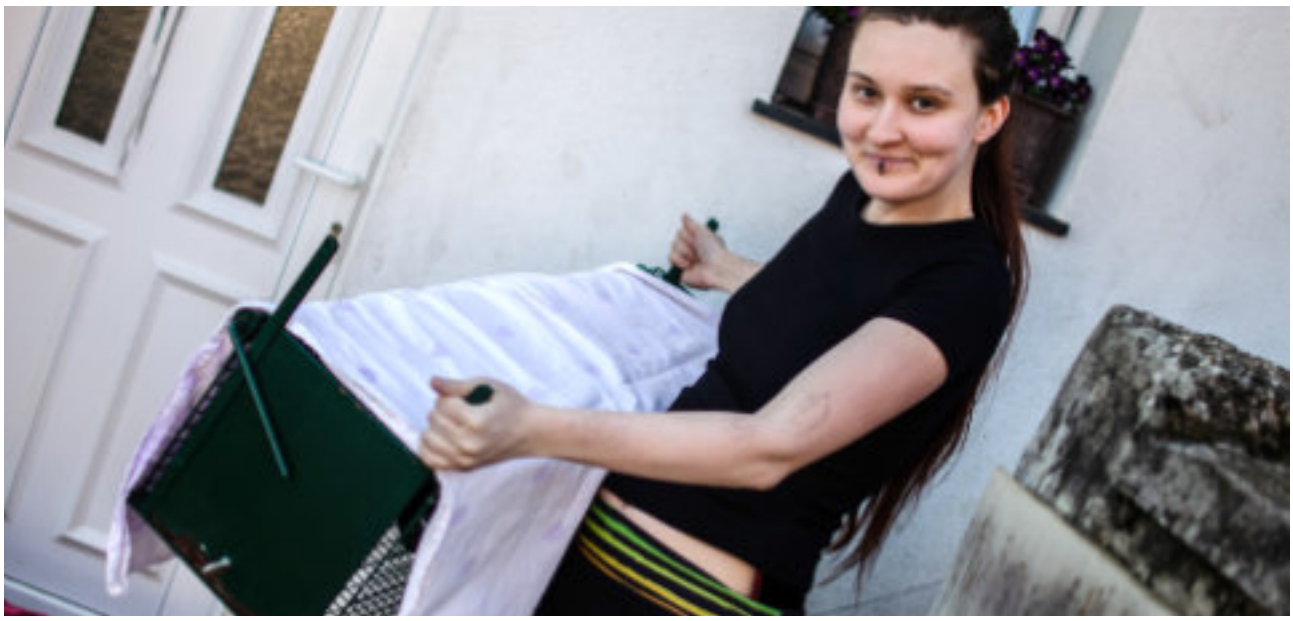

Fotografija 19: pokrita živolovka

Verjetnost, da ujamemo vse osebke kolonije, se znatno poveča pri množičnem lovu. Če lovimo mačke posamično, bomo verjetno imeli velike težave pri lovu zadnjih. Pomešane bodo s tistimi, ki so že veterinarsko urejene in vrnjene, zato jih bo težko postiti. Pri množičnem lovu pa bodo zadnje mačke edine, ki bodo takrat prisotne na lokaciji, poleg tega pa bodo tekom odlova čedalje bolj lačne in s tem bolj motivirane za vstop v kletko. Potrpežljivost je pri tem ključna. Ulov nesocializiranih mačk je lahko dolgotrajen, živali pa nikoli ne dajemo v kletke na silo.

Kadar imamo na voljo omejeno količino opreme, lahko mačko iz živolovke prestavimo v transporter (obstajajo tudi prav temu namenjeni boksi). Obe kletki postavimo tesno drugo poleg druge, tako da se vhod in izhod stikata. Obe kletki trdno držimo, priporočljivo je, da to izvajata dve osebi. Če smo sami, kletki postavimo ob steno, da lahko sami iz druge strani tiščimo proti steni in ju na ta način fiksiramo. Nato previdno odpremo oboja vratca, po možnosti tako, da jih ne odstranimo v celoti, in ustvarimo prehod iz ene kletke v drugo. Mačko spodbudimo, da vstopi v drugo kletko, tako da počasi odgrnemo rjuho, s katero je pokrita, lahko tudi nežno potapkamo z roko po živolovki. Ko mačka vstopi v transporter, zapremo vrata živolovke, da ne more nazaj. Obe kletki še vedno trdno držimo, medtem pa namestimo in dobro zapremo vratca transporterja, jih dodatno fiksiramo z lepilnim trakom in transporter pokrijemo.

Fotografija 20: boks za prestavljanje iz živolovke

Vaba

Hrana v živolovki naj ima močan vonj in izrazit okus, da mačko premami v kletko. Uporabimo lahko mokro hrano[4], tuno ali sardele iz konzerve, mačje priboljške različnih struktur in vrst, mazljive paste, pašteto ali različne salame z močnim vonjem. Dobro je nastaviti več različnih vab hkrati, saj tako povečamo možnost, da bo mački kakšna zadišala.

Fotografija 21: za vabo uporabimo mamljivo hrano

Hrano pripravimo v majhno posodico (obnese se tudi koščck kartona, ki ga po uporabi enostavno zavržemo), tega potem postavimo na želeno mesto v kletki. Lahko jo damo tudi direktno na dno kletke, ampak imamo potem več dela s čiščenjem. Pozorni moramo biti le na to, da posodica/karton/krožniček ne ovirajo stopalke.

Pri kletkah, ki se zapirajo samodejno, moramo hrano dobro razmazati po podlagi, da se mora mačka potruditi in jo polizati. Tako je več možnosti, da se bo med hranjenjem dotaknila sprožilne stopalke. Večji kosi hrane, na primer priboljški ali koščki salame, so zaradi vonja zelo mamljivi, vendar pogosto ne zadoščajo za sprožitev kletke. Mačka jih lahko namreč poje, ne da bi stopila na stopalko. Takšne koščke lahko zato posujemo po tleh. Med koščki naj bo približno 10–20 cm razmaka, da mačko postopoma privabimo v kletko.

Vaba oziroma hrana mora biti sveža. Še posebej v vročini jo je treba večkrat zamenjati, sicer se pokvari, začne zaudarjati in privablja muhe. Poleg hrane lahko uporabimo tudi mačjo meto, matatabi ali baldrijan. Najbolje se obnesejo v tekoči obliki. Nekaj kapljic nakapljamo na koščck vate ali toaletnega papirja ali pa jih poškropimo kar po stopalki.

Ni neulovljivih mačk

Določene mačke so težko ulovljive in bo potrebnih več različnih pristopov k odlovu. Skoraj v vsaki večji koloniji bomo srečali vsaj eno takšno. Takrat je pomembno da:

- vztrajamo;
- uporabimo mamljivo vabo (če ena hrana ne deluje, uporabimo drugo);
- ugotovimo, ali ima še kakšen drug vir hranjenja in ga poskusimo umakniti;
- uporabimo primerno opremo (včasih za uspeh zadostuje že druga, večja živolovka ali pa jo je treba očistiti, ker smrdi po razkužilu ali drugih mačkah).

[4] Pogosto se dobro obnesejo na primer Whiskas, Felix ali Gourmet. To ni promocijsko sporočilo, ampak praktičen primer hrane z močnim vonjem.

Če je to izvedljivo, se poskusimo potruditi in tudi zadnje, problematične mačke uloviti čim prej, dokler še nismo izpustili nazaj v okolje tistih, ki so že urejene. Če to ni možno, lahko uberemo daljšo, a prav tako zanesljivo pot. Živolovko pustimo na lokaciji, jo odpremo oziroma fiksiramo tako, da se ne more sprožiti in mačke začnemo hraniti v in ob njej. Začnemo v bližini kletke in jo postopoma pomikamo čim bolj v globino kletke. To ponavljamo dlje časa (nekaj dni do nekaj tednov) in tako se bodo kletke privadile tudi pametnejše in previdnejše mačke.

Higiena

Pri oskrbi prostoživečih mačk moramo vedno upoštevati vse ukrepe za preprečevanje širjenja različnih okužb. Te so pri zunanjih in veterinarsko neurejenih mačkah relativno pogoste, izvajalci programa TNR pa lahko stanje nehote še poslabšamo, če ne ravnamo pravilno. Idealno je, da si takoj po koncu terenskega dela slečemo oblačila, jih damo v pranje, in si temeljito umijemo ter razkužimo roke. Po potrebi se tudi stuširamo. Medtem ko obisk kolonije, veterinarsko urejenih mačk, ki so pod nadzorom, redno hranjene in dobivajo antiparazitike, ni tako tvegan. Vseeno pa moramo biti posebej previdni pri novih mačkah, ki še niso šle skozi postopek TNR.

Fotografija 22: higiena opreme

Vsi transporterji, živolovke in druga oprema mora biti po vsaki uporabi temeljito očiščena in razkužena. Praviloma opremo najprej grobo očistimo, šele nato razkužimo, saj razkužilo na močno umazani površini ne učinkuje dovolj. Idealno pa lahko vsak kos opreme poškropimo z razkužilom še pred čiščenjem, torej takoj, ko ga vzamemo iz vozila, da odstranimo vsaj večji del patogenov. Tekstil, ki smo ga uporabili za pokrivanje kletk, ustrezno zavržemo ali operemo pri 90 °C s pralnim sredstvom za razkuževanje perila.

Za grobo čiščenje lahko uporabimo kar detergent za pomivanje posode, univerzalno čistilo za površine oziroma drugo podobno sredstvo. Za razkuževanje pa je najbolje uporabiti kar močno alkoholno razkužilo oziroma drugo sredstvo medicinske kakovosti, ki je testirano za baktericidno, virucidno, fungicidno in sporocidno delovanje[5]. Cenovno ugodna in zelo učinkovita so vsekakor čistilna sredstva, na osnovi natrijevega hipoklorita, jih je pa treba pazljivo uporabljati zaradi agresivnega vonja, ki moti mačke. Po čiščenju opremo temeljito speremo in tudi prezračimo, da pri naslednji uporabi mačk ne odvračamo z vonjem čistil.

[5] Eno takšnih sredstev za čiščenje in razkuževanje je na primer Anigene professional. Navajamo ga kot primer, ne kot oglas ali posebno priporočilo.

Veterinarska oskrba

Najpomembnejše je, da vse živali čim prej steriliziramo in kastriramo. Ta dva posega najbolj pripomoreta k njihovemu boljšemu počutju in k dolgoročnemu reševanju problematike zapuščenih živali. V večini primerov pa sterilizacija in kastracija nista edina posega, ki jih je v procesu TNR treba opraviti. Upoštevati moramo, da prostoživeče mačke niso deležne takšnega nadzora in nege kot hišne živali, zato moramo zagotoviti, da bo pooperativnih zapletov čim manj. Poleg tega običajno veterinarja obiščejo enkrat samkrat v življenju, zato je takrat treba poskrbeti za vse. Seveda so lahko tukaj finančna sredstva velika ovira, tako pri nevladnih organizacijah kot tudi pri pogodbenih zavetiščih, saj večina občin krije le standardne obvezne posege. Tudi to je lahko ena oblika sodelovanja, da društvo organizira zbiranje donacij za nadstandardne posege za zavetiške živali oziroma da pomaga zavetišču pokriti stroške.

Sterilizacija in kastracija

Sterilizacija se lahko načeloma opravi že, ko mačke presežejo 1 kilogram telesne teže, torej nekje pri treh mesecih starosti[6]. Če nismo prepričani o stanju oziroma kondiciji določenega mladiča, se posvetujmo z izbranim veterinarjem. V takšnih primerih lahko z odlovom tudi nekoliko počakamo, da mladič pridobi težo. Po drugi strani pa so lahko mačke spolno zrele zelo zgodaj, še posebej če živijo zunaj, zato z odlovom vseeno ne odlašamo predolgo.

Obvezno steriliziramo in kastriramo vse mačke. Na prvi pogled se zdi, da so sterilizacije samic pomembnejše, ker kotijo nova legla mačk. Dejstvo pa je, da nekastrirani samci vsaj enakovredno prispevajo k temu. Mačka ima dve do tri legli letno, kar je v povprečju 6 do 15 mladičev. Samec jih lahko toliko zaplodi v enem dnevu, poleg tega njihova gonitev predstavlja veliko tveganje za prenos okužb. Kastracija samcev je zato ravno tako pomembna kot sterilizacija samic.

Sterilizira se tudi samice med gonitvijo ter samice z mladiči, in sicer ko ti dopolnijo 5–6 tednov starosti. Takrat se že začnejo samostojno prehranjevati in lahko počakajo en dan brez mame. Sterilizacija na proces laktacije ne vpliva in samica bo mladiče potem normalno naprej dojila in negovala. Po potrebi se z odlovom počaka, da so za poseg primerni tudi mladiči in se takrat odlovi celo družino naenkrat.

Sterilizira se lahko tudi breje samice, in sicer do treh četrtin brejosti (mesec in pol). Nekateri ljudje abortiranje mačk razumejo kot etično neprimerno. Glede na obsežnost problematike prevelikega števila mačk in njihove visoke smrtnosti je smiselno rojstva mladičev vsakokrat preprečiti, če je to le mogoče. Nesocializirane mačke najverjetneje ne bo mogoče uloviti dvakrat, zato je pod nobenim pogojem ni priporočljivo izpustiti, tudi če je breja. Tej dilemi se seveda izognemo, če odlove izvajamo pozimi.

Označitev

Vse veterinarsko urejene mačke je treba pred vrnitvijo v okolje označiti, in sicer z **oznako ušesa.** Konico uhlja, največ četrtina uhlja, se pristriže med sterilizacijo oziroma kastracijo, ko je žival v splošni anesteziji, rano pa se zapre z elektrokavtrom. Zapleti so redki, uho se zaceli brez težav. Katero uho označiti, torej levo ali desno, je stvar dogovora. Ponekod v tujini na ta način celo ločijo mačke po spolu. V Sloveniji prevladuje označevanje levega uhlja, dejansko pa to niti ni bistveno. Pomembno je le, da se vedno označi enega od ušes in da se o tem ozavešča lokalne prebivalce.

[6] Po mnenju NCDŽ iz 2023 se zgodnja gonadektomija lahko ob upoštevanju priporočil za obravnavo pediatričnih pacientov opravi varno že po 6. tednu starosti.

Tako bodo namreč lažje oziroma hitreje obvestili pristojno zavetišče, ko bodo opazili novo, še neurejeno nikogaršnjo mačko.

Fotografija 23: označitev veterinarsko urejene prostoživečke

Če gre za lastniške mačke oziroma “vaške” mačke, ki so jih hranitelji vzeli za svoje, jih poleg tega označijo še z **mikročipom** in vpišejo v Centralni register hišnih živali. Pri tem je treba lastnike seznaniti z obveznostmi, povezanimi z registracijo živali, med drugim z omejitvijo števila posedovanih živali ter obveznostjo sporočanja pobega ali pogina živali veterinarski organizaciji. Kljub temu je priporočljiva označitev uhlja, saj omogoča delno identifikacijo že na daleč, medtem ko je za odčitanje čipa žival treba uloviti.

Drugi načini označevanja običajno niso praktični. Ovratnice so nevarne za zadušitev ali pa jih izgubijo, ušesne značke pa so lahko problematične zaradi infekcij. Označitev ušes tako ostaja najbolj priporočljiva metoda označevanja vseh veterinarsko urejenih zunanjih mačk.

Infekcijska obolenja

Kužne bolezni

Mačja kuga je akutna virusna bolezen mačk, ki jo povzroča mačji parvovirus (FPV). Značilni znaki so apatičnost, povišana telesna temperatura, bruhanje, driska in močna dehidracija. Za bolezen je značilen nenaden izbruh in izjemno visoka smrtnost, zlasti pri mladičih in necepljenih živalih. Virus je zelo nalezljiv in v okolju obstane več mesecev, ni pa prenosljiv na človeka.

Zelo pogosta pri mačkah so tudi respiratorna obolenja oziroma obolenja dihal. Glavna povzročitelja sta mačji herpesvirus (FHV-1) in mačji calicivirus (FCV). Slednji povzroča vnetje zgornjih dihal z znaki, kot so kihanje, izcedek iz oči in nosu ter vnetje očesne veznice, virus pa ostane latentno v telesu in se lahko ob stresu znova aktivira. Calicivirus povzroča podobne znake, pogosto z ulceroznimi spremembami v ustih in lahko vodi tudi do pljučnice. Obe okužbi sta zelo nalezljivi med mačkami in nista nevarni za ljudi.

Po strogih pravilih veterinarske stroke je cepljenje zanesljivo šele po drugem ali tretjem odmerku, zato ga moramo opraviti že pred operativnim posegom. Vendar je to izvedljivo le v idealnih pogojih pri živalih, ki bivajo pri lastnikih oziroma v zavetišču ali začasni namestitvi. Pri prostoživečih mačkah večkraten obisk ambulante običajno ni izvedljiv, hkrati pa nesterilizirane mačke, ki je bila zgolj cepljena, ni smiselno vračati v okolje.

Zato je priporočljivo v procesu TNR ob sterilizaciji oziroma kastraciji vakcinirati proti kužnim boleznim vse mlade mačke do enega leta starosti, idealno lahko tudi pozneje. Pri tem se uporabi kombinirano cepivo PCH (panleukopenia/mačja kuga + calicivirus + herpesvirus). Pri mladičih je priporočljivo uporabiti »mrtvo« oziroma neaktivno cepivo, še posebej, če po vrnitvi v okolje niso pod nadzorom.

Prepoznavanje simptomov mačje kuge je lahko pri prostoživečih mačkah težavno. Zaradi slabe oskrbe, nekakovostne hrane, zlasti če so hranjene z mlekom in drugo človeško hrano, ter notranjih zajedavcev imajo pogosto drisko, kar nas lahko zavede. Ob sumu na kugo je priporočljivo opraviti hitri test.

Pri FIV pozitivnih mačkah se vedno uporabi neaktivirano cepivo, odraslih mačk pa praviloma ne cepimo. Na lokacijah, kjer so bile najdene tudi mačke, pozitivne na levkozo, lahko negativne mačke preventivno cepimo s kombiniranim cepivom za kužne bolezni in levkozo (PCH + FeLV).

Kronične okužbe

Mačja levkoza je kronična bolezen mačk, ki jo povzroča virus mačje levkemije (FeLV). Ta oslabi imunski sistem, kar povzroča sekundarne okužbe in obolenja. Virus se prenaša predvsem s slino, torej z ugrizi, tesnim stikom in medsebojnim umivanjem, pitjem in prehranjevanjem iz istih posodic. Za okužbo so najbolj dovzetni mladiči. En del mačk se ob stiku z virusom ustrezno imunsko odzove in okužbo prebolijo, nekatere pa ostanejo trajno okužene. Po prvi fazi okužbe lahko mačke ostanejo dlje časa brez znakov, ampak bolezen napreduje in je neozdravljiva. Ko virus napreduje, pogosto povzroča različna obolenja, sekundarne infekcije in druge z imunskim sistemom povezane težave. Z levkozo okužene mačke pogosto trpijo zaradi kroničnega vnetja zgornjih dihal, anemije, limfomov, levkemije, okužbe z mačjim koronavirusom, ki povzroča FIP, in drugimi sistemskimi infekcijami, kot so vnetje dlesni, driska in druge infekcije prebavnega trakta, vnetje oči, ledvic itd.

Tudi mačji AIDS je kronična virusna bolezen mačk, ki jo povzroča virus mačje imunske pomanjkljivosti (FIV). Podobno kot HIV pri ljudeh FIV pri mačkah oslabi imunski sistem, zato so okužene mačke bolj dovzetne za druge bolezni. Virus se prenaša predvsem z ugrizi okuženih mačk, zato je tveganje za prenos okužb pri steriliziranih oziroma kastriranih mačkah relativno nizko. Okužba je dosmrtna, mačke pa lahko dolgo živijo brez bolezenskih znakov. Sčasoma postanejo bolj ranljive za sekundarne okužbe in obolenja.

Fotografija 24: FIV/FeLV test

Infekcijo s tema virusoma najpogosteje ugotavljamo s hitrim testom iz krvi, ki je enostavno opravljen ob posegu. Hitri test za levkozo ugotavlja prisotnost virusa v krvi, zato je lahko v prvih tednih po okužbi lažno negativen. Pri pozitivnem rezultatu ne moremo ločiti med trajno in prehodno okužbo, v nekaterih primerih je rezultat lahko tudi lažno pozitiven, zato se pri postavitvi diagnoze upošteva tudi klinična slika (prisotnost za levkozo značilnih obolenj).

Obstajajo tudi druge, zanesljivejše metode testiranja, na primer PCR, vendar so pri prostoživečih mačkah največkrat neuporabne zaradi cene in logistike, saj se na rezultate čaka več dni. Hitri test za mačji aids reagira ob prisotnosti protiteles, ki se v krvi pojavijo približno dva meseca po okužbi. Takoj po okužbi je zato lahko lažno negativen, pri mladičih, ki z mlekom dobijo protitelesa od mame, pa lažno pozitiven. PCR metoda testiranja za mačji aids se uporablja redko.

Iz vsega omenjenega sledi, da rutinsko testiranje asimptomatskih mačk na FIV in FeLV ni smiselno, priporočljivo pa je testirati tiste z visoko stopnjo tveganja za okužbo. To so mačke, ki kažejo za FIV ali FeLV značilne simptome, na primer respiratorne znake, ki vključujejo hropenje, kašelj in izcedek iz nosu, pa tudi vnete oči, slabo stanje ustne votline ali shujšanost. Testiranje je priporočljivo tudi pri odraslih mačkah, običajno samcih, s poškodbami iz pretepov.

Prostoživeče mačke imajo praviloma relativno slabšo oskrbo kot notranje, lastniške mačke, zato je prognoza pri prostoživečkah z aidsom ali levkozo slaba. FIV pozitivne mačke lahko živijo enako dolgo in kvalitetno kot negativne, zato jih je možno vrniti v okolje kljub pozitivnemu testu. Pri mačkah z levkozo pa je poslabšanje stanja skoraj neizogibno, poleg tega predstavljajo tveganje za prenos okužbe na druge, zdrave mačke. Zato vračanje v okolje ni priporočljivo, zlasti če mačke nimajo skrbnika oziroma hranitelja ali če obstaja tveganje, da jih ob poslabšanju stanja ne bo mogoče ponovno uloviti. Če zanje ni mogoče zagotoviti notranje namestitve, je lahko v nekaterih primerih legitimna odločitev tudi evtanazija.

Dermatofitoze

Mikrosporija pri mačkah je površinska glivična okužba kože, ki jo najpogosteje povzroča gliva Microsporum canis. Okužba se prenaša z neposrednim stikom z okuženo dlako, kožnimi luskami ali kontaminiranim okoljem in se lahko prenese tudi na ljudi in druge živali. Pri mačkah se kaže kot brezdlačna, luskasta koža, pogosto na smrčku, uhljih ali šapah, včasih poteka tudi brez znakov. Bolezen v večini primerov ni nevarna, je pa izjemno prenosljiva in trdovratna. Zdrave mačke so sposobne okužbo preboleti same, vendar je okrevanje dolgotrajno (pol leta in več). Antimikotična zdravila in temeljito razkuževanje čas bolezni skrajšata na mesec ali dva.

Fotografija 25: mladič z dermatofitozo

Okužbo običajno ugotavljamo s hitrim pregledom z Woodovo svetilko, ki je delno, približno 50-odstotno zanesljiva. Rezultat je lahko pogosto lažno negativen, zlasti če klinični znaki še niso prisotni oziroma je mačka v inkubacijski dobi. Natančnejša metoda testiranja je laboratorijska mikološka preiskava, vendar je pri prostoživečih mačkah pogosto manj uporabna zaradi cene in trajanja. Izvid pri pozitivnem rezultatu običajno prejmemo v 10–14 dneh, pri negativnem rezultatu pa lahko na rezultat čakamo več kot 20 dni.

Bolezen sama po sebi ni nevarna in po veterinarskih smernicah ni indikacija za evtanazijo. Predstavlja pa velik problem pri izvajanju dejavnosti zavetišč in programov TNR, saj je zdravljenje dolgotrajno in zahtevno, vključuje aplikacijo zdravil, kopanje živali in strogo izolacijo. V večini primerov vrnitev obolele živali nazaj na lokacijo ni dovoljena zaradi možnosti prenosa okužbe. To je seveda povsem utemeljeno pri najdenih zapuščenih ali izgubljenih živalih. Pri prostoživečih mačkah, ki so že dlje časa prisotne v okolju, pa po drugi strani tveganje za javno zdravje verjetno ni bistveno večje, če žival ostane na lokaciji, saj so spore že prisotne na površinah in je okužba možna tudi, če žival umaknemo.

Iz vsega sledi, da je smiselno pregledati z Woodovo svetilko tiste živali s kliničnimi znaki, ki kažejo sum okužbe, ter klinično zdrave živali iz iste lokacije, kjer so prisotne živali s potrjeno okužbo. Obvezno se seveda (večkrat) pregleda tudi vse živali, ki so trajno sprejete v zavetišča. Ob vsakokratnem izvajanju TNR in druge oskrbe prostoživečih mačk vzdržujemo ustrezno higieno in dosledno razkužujemo opremo, pri živalih z dermatofitozami pa smo skrajno previdni in uporabljamo osebno zaščitno opremo. Ker imunski sistem ni zanemarljiv dejavnik, je mačko s sumom ali potrjeno okužbo smiselno testirati tudi na FIV in FeLV.

Paraziti

Značilen znak okužbe z notranjimi zajedavci je mehko blato in druge gastrointestinalne težave, slab apetit, napihnjen trebuh in izguba teže. Nekatere mačke pa kliničnih znakov ne kažejo, zlasti če še ne gre za hujšo okužbo. Vsaka zunanja mačka je potencialno okužena z notranjimi zajedavci, kot so gliste in trakulje, pri prostoživečih mačkah pa je to neizogibno. Okužbe s kožnimi oziroma zunanjimi paraziti pa so tudi zelo pogoste. Za razliko od psov so mačke dovzetne tudi za okužbo z ušesnimi garjami.

Zato je pomembno, da prostoživečke ob posegu vedno **tretiramo z zdravili za odpravo notranjih in zunanjih parazitov.** Pri tem je priporočljivo nekoliko raziskati ponudbo na trgu in poiskati cenovno ugodne izdelke, ki zadostijo našim potrebam. Uporabimo lahko kombinacijo raztopine za kožni nanos, ki vsebuje selamektin in tableto, ki vsebuje pirantelijev embonat in prazinkvatel. V danem trenutku na telesu živali prisotne parazite odstranimo, na primer klope in garjavce, pri čemer opravimo tudi temeljito toaleto sluhovodov. Idealno je, da skrbniki z aplikacijo antiparazitikov nadaljujejo tudi po vrnitvi živali v okolje.

Drugi posegi

Celostna oskrba

Ko veterinar mačko uvede v anestezijo, se opravi temeljit klinični pregled, da se lahko po potrebi poleg sterilizacije oziroma kastracije načrtuje še druge posege. Pogosto je potrebna sanacija poškodb, od čiščenja in šivanja manjših ran (ugrizi, abscesi) do amputacije očesnega zrkla ali nekrotičnega tkiva (na primer stara poškodba repa). Pri tem je treba oceniti, kakšne možnosti okrevanja in samostojnega življenja ima žival po vrnitvi v okolje.

Pogoste so tudi zobozdravstvene storitve, saj imajo mačke velikokrat slabo zobovje, vnetje dlesni in druge stomatološke težave. Potrebna so lahko tudi druga zdravljenja, pri čemer smo običajno omejeni le na enkratno uporabo zdravil. Na srečo pogosto zadostuje že aplikacija širokospektralnih antiparazitikov in antibiotikov s podaljšanim delovanjem.

Pri mačkah bele barve, ki so dolgotrajno izpostavljene žarkom UV, se zaradi pomanjkanja melanina (zaščitnega pigmenta) pogosto pojavljajo kožne težave na uhljih in smrčku. Ponavljajoče se opekline lahko zelo povečajo tveganje za nastanek rakavega kožnega obolenja. Ploščatocelični karcinom se pogosto pojavlja na konicah uhljev, smrčku in na vekah. Terapija z obsevanjem pri prostoživečih mačkah ni izvedljiva, problem je tudi nadaljnja izpostavljenost soncu. Zdravljenje je torej lahko le operativno, medtem ko je amputacija uhljev v zgodnji fazi izvedljiva, je prognoza ob prisotnosti tumorja na smrčku, slaba. Ploščatocelični karcinom se lahko pojavlja tudi v ustih, in sicer gre za najpogostejši in zelo agresiven tumor ustne votline.

Fotografija 26: drugi veterinarski posegi

Če žival ob odlovu ni v dobri kondiciji, je priporočljivo, da dobi podporno terapijo, na primer podkožno, intravenozno ali intraperitonealno infuzijo. Po posegu jo pred vrnitvijo v okolje nekoliko dlje zadržijo v veterinarski ambulanti.

Evtanazija

Čeprav oskrba prostoživečih mačk zahteva veliko empatije in ljubezni do živali, je nujno ohraniti tudi trezno glavo in dobro mero racionalnosti. Velikokrat se zdi, da imajo mačke res devet življenj in se lahko izvlečejo iz različnih bolezni in zelo hudih poškodb. Vsaka stvar, tudi mačja trdoživost, pa ima svoje meje. Izvajalci programov TNR smo lahko zato v velikem precepu. Z odlovi se trudimo, da bi živalim pomagali, na koncu pa včasih postanemo njihovi sodniki. Odločitev o evtanaziji je izjemno nehvaležna in je ne smemo jemati zlahka. Žalostno dejstvo je, da smrt ni najhujše, kar se lahko zgodi živemu bitju.

Tudi če odmislimo logistične in finančne vidike, ki sicer niso zanemarljivi, ne moremo ignorirati vpliva, ki ga ima ohranitev pri življenju na dobrobit živali. Prostoživeče mačke praviloma niso vajene stika s človekom, z njimi je težko ali celo nemogoče rokovati. To pomeni, da bo oteženo ali onemogočeno vsako dlje trajajoče zdravljenje in okrevanje. Določene bolezni oziroma poškodbe, ki zahtevajo pri hišnih mačkah relativno preprosto zdravljenje, so lahko pri prostoživečih mačkah razlog za evtanazijo. Upoštevati je treba tudi, da mačke velikokrat dobro skrivajo kronično bolečino. Če ne kažejo jasnih znakov bolečine, to še ne pomeni, da ne trpijo.

Najpogostejši razlogi za evtanazijo prostoživečih mačk so:

- hude rane in poškodbe z ali brez nekroze in miaze (mušje ličinke);
- ploščatocelični karcinom, zlasti v napredovani fazi;
- infekcijski peritonitis (FIP);
- levkoza, zlasti ob prisotnosti napredovanih kliničnih znakov;
- kronična odpoved ledvic, maligni tumorji in druga neozdravljiva kronična obolenja;
- splošno slabo zdravstveno stanje kot posledica več sočasnih poškodb oziroma obolenj, ki niso združljiva z življenjem, ali kot posledica visoke starosti in odpovedi osnovnih življenjskih funkcij.

Fotografija 27: indikacije za evtanazijo

Priporočljivo je, da še pred začetkom odlovov določimo okvirni protokol ravnanja z živalmi s slabo prognozo. Seveda moramo ravnati v skladu s smernicami veterinarske stroke, pri tem pa upoštevati tudi stopnjo socializiranosti posamezne mačke in njene možnosti za trajno okrevanje. V dani situaciji upoštevamo nasvet lečečega veterinarja, dobrodošlo pa je, da pri odločitvi sodeluje več oseb. Pomembno se je zavedati, da z odločitvijo vplivamo na kratkoročno in dolgoročno dobrobit posamezne živali, pa tudi na dobrobit drugih živali na lokaciji.

Okrevanje

Mačka nekaj ur po posegu okreva v hospitalu, medtem je pod veterinarskim nadzorom in je odpuščena iz ambulante, ko je povsem zbujena iz narkoze. V ambulanti lahko ostane dlje časa ali pa do konca okreva v domači oskrbi, in sicer v suhem, varnem, primerno toplem oziroma hladnem in mirnem prostoru. Medtem mačke praviloma ne premikamo iz kletke, razen če jo premestimo v drugo, očiščeno kletko (opisano na strani 27).

Ob običajnem poteku okrevanja mačko vrnemo v okolje v roku 12 do 24 oziroma 48 ur po posegu. Včasih mačka pred izpustom potrebuje še nadaljnje zdravljenje, na primer antibiotično terapijo, ali pa je treba začasno namestiti samico z mladiči. V tem primeru naj bo mačka nameščena v kletki, a praviloma ne več kot dva tedna.

TNR po sterilizaciji

Prostoživečke se po posegu izpusti nazaj v okolje, kjer so bile najdene. Čeprav zunanje bivanje ni idealno in bi si vse mačke zaslužile topel dom, to v tem trenutku ni izvedljivo.

Večina prostoživečih mačk ni vajena stika z ljudmi in rokovanja. Nekatere se delno privadijo na stik s hraniteljem, ne pa tudi na druge ljudi. V teoriji bi lahko poskusili s procesom socializacije in verjetno bi v določenih primerih uspeli. Nekaterih mačk pa ni možno socializirati do te mere, da so primerne za posvojitev. V vsakem primeru to zahteva relativno veliko časa in sredstev.

Mačke, ki so navajene živeti prosto v okolju, se tam relativno dobro počutijo, medtem ko je menjava lokacije zanje zelo stresna. Še posebej, ker jih je treba pred izpustom v drugo okolje najprej začasno namestiti v omejen prostor (najmanj za 2–3 tedne), da se privadijo na novo okolje, osvojijo nov teritorij in vir hrane. Kljub temu obstaja tveganje, da se bodo poskusile vrniti na staro lokacijo, kar je lahko zelo nevarno. Zapirati prostoživeče mačke, ki imajo malo ali nič možnosti za kakovostne posvojitve, v prenatrpane kletke samo zato, da bodo varne, ni rešitev.

Nevarnosti, ki so jim mačke izpostavljene v znanem okolju, so kljub vsemu v večini primerov manjše zlo kot stres in nevarnosti ob menjavi lokacije. Običajno je smiselno umakniti z lokacije, namestiti in poskusiti oddati v posvojitev le mladiče, mlajše od 2–3 mesecev, če kažejo potencial za »udomačitev«. Sicer je po navadi vračanje v okolje, ki ga poznajo in se v njem znajdejo, najboljša rešitev, zlasti za tiste povsem nesocializirane mačke. Za premestitev na drugo lokacijo se odločimo le, kadar res nimamo druge možnosti.

Celostna oskrba

Če je izvedljivo, je zaželeno, da se program TNR ne zaključi takoj po izpustu veterinarsko urejene mačke na lokacijo, ampak se nadaljuje s celostno oskrbo. To vključuje zagotavljanje zavetja in redno hranjenje ter nadzor kolonije, redno aplikacijo antiparazitikov in po potrebi ponoven odlov ob poškodbi ali bolezni. To zahteva veliko časa, zato je pomembno sodelovanje s skupnostjo. Velikokrat so najditelji zmožni in tudi pripravljeni poskrbeti za te mačke, če jim pri tem pomagamo. To je najboljša rešitev, saj je logistično najbolj enostavno, če za mačke skrbijo ljudje, ki so vsakodnevno prisotni na lokaciji, saj v večini primerov najlažje zagotavljajo redno oskrbo mačk. Čeprav prostovoljci velikokrat pomagajo pri različnih situacijah, je hranjenje prostoživečk na različnih lokacijah večinoma neizvedljivo.

Fotografija 28: vključevanje skupnosti v oskrbo nikogaršnjih živali

Seveda pa naj nas od odlova ne odvrne dejstvo, da nadaljnja oskrba kolonije ne bo mogoča. Preprečevanje razmnoževanja je najpomembnejši vidik oskrbe nikogaršnjih mačk. Nujno je, da poskrbimo vsaj za sterilizacijo. Hrana in zavetje sta kljub vsemu drugotnega pomena, saj so mačke zelo iznajdljive in imajo dovolj možnosti, da se bodo znašle tudi brez naše pomoči.

Okolje

Da je prostor primeren za naselitev prostoživečih mačk (na primer za premestitev iz druge lokacije), mora izpolnjevati naslednje pogoje:

- Biti mora umaknjen od prometnih cest in drugih nevarnosti.
- Nuditi mora dovolj zavetja in skrivališč za mačke. Ta so lahko že prisotna ali pa morajo lastniki parcel dovoliti, da jih priskrbimo mi.
- Na lokaciji mora biti prisoten kompetenten skrbnik oziroma hranitelj, ki mora biti pripravljen obiskati kolonijo vsaj enkrat dnevno.
- Biti mora dostopen hranitelju, ampak umaknjen od drugih ljudi.

Fotografija 29: urejene prostoživečke na skednju

Ker so mačke tam že prisotne, je lokacija primerna za vrnitev v okolje tudi, kadar ne izpolnjuje vseh pogojev, zlasti če nudi vsaj zavetje. Če je kolonija na mestu, ki ga pogosto obiskujejo ljudje, hranite mačke čim dlje od pločnikov in odstranite posode s hrano takoj, ko živali nehajo jesti. Na diskretnem mestu pustite le čisto posodo s svežo vodo. Ne pozabimo, da potrebujemo za hranjenje prostoživečih mačk soglasje lastnika, če gre za zasebno zemljišče, na javnih površinah pa se prej prepričajmo, da tega morda ne prepovedujejo občinski odloki.

Zavetje

Ponekod je že v samem okolju na voljo dovolj objektov (npr. seniki, hlevi, drvarnice), ki lahko mačkam nudijo skrivališče. Če ljudi to ne moti, lahko pustimo, da si mačke same poiščejo zavetje. Če to ni mogoče, imamo na voljo dovolj ugodnih in preprostih rešitev za izdelavo hišic.

Uporabimo lahko različne materiale, običajno je zunanji del hišice najbolj preprosto izdelati iz lesa, ki ga je priporočljivo prebarvati in prelakirati. V poštev pridejo tudi velike plastične škatle s pokrovom, v katere se z vročim olfa nožem izreže primerno veliko odprtino.

Fotografija 30: »naredi sam« hišica (vir: splet, Whiskers and mink)

Za izolacijo uporabimo stiropor ali stirodur, ki se z znotraj obda še z eno plastjo lesa ali plastike za boljšo obstojnost, mačke pa lahko spijo tudi neposredno na njem. Za nastilje je najbolj priporočljivo uporabiti suho slamo, ker je odličen izolator, najpomembneje pa je to, da ostane suha. Seno in tekstil se namreč napijeta vlage in splesnita, poleg tega je mokro nastilje še bolj mrzlo.

Hišico postavimo pod nadstrešek oziroma nekam, kjer je vsaj malo zavarovana pred dežjem. Če to ni izvedljivo, naj ima že sama hišica dovolj veliko streho in po možnosti dva prekata, da notranji del res ostane suh in topel.

Hrana

Mačke so zelo iznajdljive in so si do neke mere sposobne same poiskati hrano, še posebej na podeželju. V urbanem okolju in pozimi pa so bolj odvisne od antropogene hrane. Za samo preživetje v večini primerov zadostuje hrana, ki jo ulovijo in najdejo v okolju, vendar je za kakovostnejše življenje bolje, če so redno hranjene. Site mačke so manj moteče za okolico, saj ne brskajo po smetnjakih in kompostih.

Običajno je najbolje uporabiti briketirano in mokro hrano primerne kakovosti. Mokro hrano doziramo po potrebi, zlasti poleti, ker se zaradi visokih temperatur hitro pokvari. Briketi so bolj obstojni in jih lahko pustimo na lokaciji, da jih imajo mačke ves čas na razpolago. To se prakticira, če hranitelj ni stalno prisoten in kolonijo oskrbuje občasno. Če ne gre drugače, se lahko mačke oskrbuje samo vsak drugi ali tretji dan. V takih primerih priporočamo uporabo samodejnih hranilnikov, ki brikete dozirajo sproti. Če je le mogoče, zlasti na obljudenih lokacijah, je mačke najbolje hraniti enkrat ali dvakrat dnevno.

Sveža voda naj bo vedno na voljo, ob nizkih temperaturah raje natočimo toplo vodo, da ne zmrzne prehitro. Večina ostankov človeške hrane ni primerna za mačke, še posebej ne mleko. Mačke namreč nimajo encima za presnavljanje laktoze, zato jim povzroča drisko, mladiči so še posebej občutljivi. Poskrbeti moramo, da imajo mačke na voljo ravno prav hrane. Višek hrane se namreč začne kvariti, posledično zaudarja in privlači druge živali, predvsem podgane in mrčes. Prav tako pospravljamo smeti in redno čistimo posodice.

Da se lahko mačke izogibajo nevarnostim in preživijo na ulici, morajo biti spretne, sposobne skakati, plezati in teči. Debelost jih pri tem zelo ovira. Po drugi strani je malo maščobnih zalog za zunanjo mačko včasih lahko koristnih, na primer med hudim mrazom. Zato poskrbimo za kakovostno in količinsko ustrezno hrano. Poleg tega mora hranitelj redno nadzirati splošno stanje

mačk, za katere skrbi. Poznati mora videz in obnašanje zdrave mačke oziroma prepoznati znake slabega počutja, kot so težave pri požiranju in grizenju, slinjenje, izguba telesne teže, kihanje, hropenje, kašelj in izcedek iz oči ter nosu.

Najbolje bi bilo, da prostoživeče mačke dobivajo visokokakovostno hrano. Pravzaprav jo potrebujejo še bolj kot na primer negovane notranje mačke, saj so bolj izpostavljene tveganju za različne zdravstvene težave, njihovo zdravljenje pa je oteženo. Ker so z nakupom hrane seveda povezani visoki stroški, izberemo tisti rang hrane, ki ga lahko dolgoročno zagotavljamo. Privarčujemo lahko tudi z nakupom večjih količin hrane hkrati, neposredno od dobaviteljev.

Foto 31: nakup hrane

Preden začnemo hraniti kolonijo označenih, že urejenih prostoživečih mačk, se moramo prepričati, da zanje ne skrbi že kdo drug. Hrana je namreč glavna vez med ljudmi in prostoživečimi mačkami. Če spremenimo vzorec hranjenja, kot sta mesto in čas, lahko zmedemo prvotnega hranitelja ali zmotimo proces odlova. Zaradi menjave hranišča tudi mačke zamenjajo okolje, v katerem se gibljejo, kar ima lahko slabe posledice. Mačke na primer prečkajo cesto, ki je prej niso, ali pa zmotijo stanovalce. Zato je še toliko pomembnejše, da čim prej poskrbimo za sterilizacijo in kastracijo mačk, ki še niso urejene in označene, preden jih začnemo hraniti.

Evidence

Ena izmed zadnjih, vendar tudi pomembnih aktivnosti v programu TNR je vodenje evidenc. Koristne so iz več razlogov:

- transparentnost, preglednost, še posebej če je izvajalec programa TNR nevladna organizacija v javnem interesu;
- koordinacija nadaljnjega dela (na primer priprava finančnega načrta);

- dokazljivost rezultatov za morebitne financerje in donatorje;
- dokazljivost rezultatov, s katerimi ocenjujemo učinkovitost programa (pomembno tudi pri ozaveščanju javnosti o pomenu sterilizacij in kastracij);
- dostopnost podatkov v primeru nadzora (inšpekcijski postopki, revizije);
- razpoložljivost informacij za potrebe lobiranja, torej vplivanja na spremembe lokalnih in nacionalnih politik.

Trenutna ocena števila mačk v Sloveniji izhaja izključno iz evidenc registriranih zavetišč o sprejemu zapuščenih mačk. Ker te oskrbujejo tudi posamezniki in nevladne organizacije, dejanskega števila trenutno ne pozna nihče. To mnogokrat otežuje načrtovanje aktivnosti na področju zaščite živali. Izvajalci TNR moramo gledati širše in poleg svojih, upoštevati tudi sistemske potrebe in rešitve. Zbiranje informacij je tu vsekakor ključno.

V svojih evidencah vodimo naslednje podatke:

- seznam kolonij, ki smo jih oskrbeli;
- število oziroma ocena števila živali v koloniji;
- število živali v koloniji, ki so že veterinarsko urejene;
- podatki o veterinarsko urejenih živalih (starost, barva, zdravstvene posebnosti);
- podatke (vključno s kontaktnimi podatki) najditeljev in skrbnikov oziroma hraniteljev;
- lokacija kolonij.
- Izobraževanje

Sodelovanje z lokalno skupnostjo pri oskrbi prostoživečih mačk je izjemnega pomena. Lokalni prebivalci pri tem običajno potrebujejo različne stopnje pomoči, predvsem pa nasvete in jasna navodila. Poučimo jih o tem:

- kako in zakaj vzdrževati higieno posodic in urejenost hranišča;
- kdaj in kako hraniti muce ter katera hrana je primerna zanje in katera ne;
- kako je videti in kako se obnaša zdrava mačka, na katere znake slabega počutja je treba biti pozoren in kako ob tem ukrepati;
- kako in kdaj aplicirati antiparazitike;
- kako urediti in vzdrževati zavetje oziroma skrivališča;
- kako komunicirati z drugimi ljudmi, še posebej s tistimi, ki ne marajo mačk;
- kako se odzvati, če se na lokaciji pojavi nova žival brez lastnika.

Dodatne aktivnosti

Da bo učinek večji, je priporočljivo, da izvajalec programa TNR izvaja tudi druge preventivne aktivnosti na področju zaščite živali, kolikor mu to seveda dopuščajo kadrovske zmogljivosti. Tako zagotovimo, da bo skupnost dolgoročno bolj kakovostno skrbela za živali.

Fotografija 32: ozaveščanje javnosti

Tukaj je nekaj primerov aktivnosti, ki so lahko zelo koristne:

- izobraževalne delavnice o pravilnem ravnanju z živalmi za otroke in mladino;
- javne ozaveščevalne kampanje o odgovornem lastništvu in pomenu sterilizacij,
- izobraževalna predavanja za odrasle;
- informiranje javnosti o izvajanju programa TNR;
- spodbujanje lokalne skupnosti k aktivnemu vključevanju v aktivnosti na področju zaščite živali, vključno z zagovorništvom in lobiranjem za ustrezno financiranje le-teh;
- izobraževanje splošne javnosti na koga se obrniti v primeru neurejene kolonije mačk.

Zaključek

Ta priročnik je nastal z željo po bolj enotnem delovanju prostovoljcev na terenu, boljšem ozaveščanju splošne in strokovne javnosti ter učinkovitejšem izvajanju programa TNR. Pri delu z zapuščenimi in nikogaršnjimi mačkami se prostovoljci srečujemo z zahtevnimi terenskimi, organizacijskimi, finančnimi in etičnimi izzivi, zato so jasna navodila, dobra koordinacija in sodelovanje vseh vpletenih ključnega pomena.

TNR ni hitra ali popolna rešitev, je pa ena najpomembnejših dolgoročnih metod za omejevanje populacije mačk, izboljšanje njihovega zdravstvenega stanja in zmanjševanje konfliktov v lokalnem okolju. Želimo si, da bi priročnik prišel do čim več ljudi ter pomagal pri uspešnejšem izvajanju odlovov.

Predvsem pa naj bo v pomoč vsem, ki si prizadevajo za boljše življenje mačk in njihovo varno sobivanje z nami.

Literatura in viri

Animais de Rua. (2023). Trap-Neuter-Return (TNR) Manual. Eurogroup for Animals. https://www.eurogroupforanimals.org/files/eurogroupforanimals/2023-08/2023-08-08-Animais%20de%20Rua%20-%20TNR%20Manual.pdf.

Foley, P., Foley, J. E., Levy, J. K. in Paik, T. (2005). Analysis of the impact of trap-neuter-return programs on populations of feral cats. Journal of the American Veterinary Medical Association, 227(11), 1775–1781. https://doi.org/10.2460/javma.2005.227.1775.

Galkina, T. S., Komarova, A. A. in Kiselev, A. M. (2024). Clinical efficacy studies of the vaccine against feline panleukopenia, calicivirus infection and viral rhinotracheitis Carnifel PCH in kittens. Veterinary Science Today, 13(2), 164–170. https://doi.org/10.29326/2304-196X-2024-13-2-164-170.

Intergroup on the Welfare and Conservation of Animals. (2022). Dog and Cat Population Management: Policy Guidance [Policy guidance]. Intergroup on the Welfare and Conservation of Animals. https://www.animalwelfareintergroup.eu/files/default/2022-09/29_09_2022_Population%20Management%20Report.pdf.

International Companion Animal Management Coalition. (2011). Humane Cat Population Management Guidance. World Society for the Protection of Animals. https://www.icam-coalition.org/wp-content/uploads/2017/03/Humane-cat-population-English.pdf.

Koret Shelter Medicine Program. (b. d.). Vaccination in Animal Shelters. School of Veterinary Medicine, University of California, Davis. https://www.sheltermedicine.com/library/resources/vaccination-in-animal-shelters.

Levy, J. K. in Crawford, P. C. (2004). Humane strategies for controlling feral cat populations. Journal of the American Veterinary Medical Association, 225(9), 1354–1360. https://doi.org/10.2460/javma.2004.225.1354.

Longcore, T., Rich, C. in Sullivan, L. M. (2009). Critical Assessment of Claims Regarding Management of Feral Cats by Trap–Neuter–Return. Conservation Biology, 23(4), 887–894. https://doi.org/10.1111/j.1523-1739.2009.01174.x.

Moriello, K. A. (2. 2025). Dermatophytosis in Dogs and Cats (Let. 2025) [Web Page]. MSD Veterinary Manual. https://www.msdvetmanual.com/integumentary-system/dermatophytosis/dermatophytosis-in-dogs-and-cats.

Pravilnik o pogojih za zavetišča za zapuščene živali. (2000). https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=PRAV2861.

Robertson, S. A. (2008). A review of feral cat control. Journal of Feline Medicine and Surgery, 10(4), 366–375. https://doi.org/10.1016/j.jfms.2007.08.003.

Small Animal Dermatology. (2017). Elsevier. https://doi.org/10.1016/C2014-0-01191-4.

Spehar, D. D. in Wolf, P. J. (2019). Back to School: An Updated Evaluation of the Effectiveness of a Long-Term Trap-Neuter-Return Program on a University's Free-Roaming Cat Population. Animals, 9(10), 768. https://doi.org/10.3390/ani9100768.

Stoskopf, M. K. in Nutter, F. B. (2004). Analyzing approaches to feral cat management—one size does not fit all. Journal of the American Veterinary Medical Association, 225(9), 1361–1964. https://doi.org/10.2460/javma.2004.225.1361.

Sykes, J. E. (2014a). Feline Immunodeficiency Virus Infection. V Canine and Feline Infectious Diseases (str. 209–223). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-1-4377-0795-3.00021-1.

Sykes, J. E. (2014b). Feline Panleukopenia Virus Infection and Other Viral Enteritides. V Canine and Feline Infectious Diseases (str. 187–194). Elsevier. https://doi.org/10.1016/B978-1-4377-0795-3.00019-3.

Winter, L. (2004). Trap-neuter-release programs: the reality and the impacts. Journal of the American Veterinary Medical Association, 225(9), 1369–1376. https://doi.org/10.2460/javma.2004.225.1369.

Zakon o zaščiti živali (ZZZiv). (2025). https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO1353.

Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o zaščiti živali (ZZZiv-G). 2025. https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO9128.

zveza
za
živali